Волинський національний університет
імені Лесі Українки

Факультет біології та лісового господарства

Кафедра лісового та садово-паркового господарства

Анатолій Гетьманчук
Олександр Кичилюк
Катерина Кислюк
Василь Войтюк
Валентина Андреєва
Марія Шепелюк

ЛІСОЗАПОВІДНА СПРАВА

Методичні рекомендації
до практичних робіт

для студентів освітнього рівня «Магістр»
спеціальності 205 – «Лісове господарство»

Луцьк
2024

УДК 630(1-751.3)(072)
Л 63

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол №7 від 27.03.2024 року)

Рецензент:
Радзій В. Ф. – кандидат географічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру, завідувач кафедри екології та охорони навколишнього середовища Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Гетьманчук А. І., Кичилюк О. В., Кислюк К. Л. та ін.
Л63 Лісозаповідна справа: методичні рекомендації до практичних робіт /, А. І. Гетьманчук, О. В. Кичилюк, К. Л. Кислюк, В. П. Войтюк, В. В. Андреєва, М. О. Шепелюк. Луцьк, 2024. 101 с.

У методичних рекомендаціях приведено методичні поради стосовно поєднання принципів господарювання та екологічних підходів до лісу, як до екосистеми. За цим практикумом виконується поетапне проектування поєднання природоохронних та лісогосподарських заходів для конкретної категорії об'єктів природно-заповідного фонду.

УДК 630(1-751.3)(072)
Л 63
© Гетьманчук А. І., Кичилюк О. В., Кислюк К. Л., Войтюк В. П., Андреєва В. В., Шепелюк М. О., 2024
© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024

З М І С Т

ВСТУП.....4
Практична робота 1. Основні терміни та визначення. 6
Практична робота 2. Режими збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, у тому числі оселищ (місць та середовищ існування видів) європейського значення та рідкісних рослинних угруповань.....11
Практична робота 3. Лісівничі заходи на територіях об'єктів природно-заповідного фонду, Смарагдових об'єктів та інших природоохоронних територіях.....16
Практична робота 4. Система заходів зі збереження лісів під час проведення рубок догляду. 20
Практична робота 5. Система заходів зі збереження лісів під час проведення природоохоронних заходів.....23
ДОДАТОК 1. Перелік, категорії рідкісності та поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій України 27
ДОДАТОК 2. Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій України 35
ДОДАТОК 3. Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України 39
ДОДАТОК 4. Перелік видів рослин і тварин європейського значення, які постійно або тимчасово перебувають на території України.....43
ДОДАТОК 5. Перелік видів природних оселищ європейського значення, які перебувають на території України 52
ДОДАТОК 6. Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України, що включені до Зеленої книги України.....59
ДОДАТОК 7. Режим та природоохоронні заходи щодо збереження і відновлення цінних природних комплексів лісових екосистем залежно від категорій об'єктів природно-заповідного фонду України 87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 99
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 100

ВСТУП

Нині, коли вимоги до підготовки фахівців з вищою освітою істотно підвищуються, особливо великої ваги набуває самостійна робота студентів. Саме завдяки їй у студентів розвивається творче мислення, виховується відповідальність за прийняті рішення. Вона сприяє поглибленню та узагальненню знань, отриманих під час теоретичного курсу навчання, а також виробляє вміння комплексного підходу до вирішення конкретних завдань лісогосподарського виробництва з урахуванням специфіки заповідних територій природно-заповідного фонду України.

Метою практикуму з лісозаповідної справи є вироблення у здобувачів навиків поєднання традиційної лісогосподарської діяльності з природоохоронними принципами на заповідних територіях.

Виконання практикуму з лісозаповідної справи передбачає розроблення конкретних природоохоронних та лісогосподарських заходів на різних категоріях природно-заповідного фонду України. Виконується робота за індивідуальним завданням, яке включає в себе конкретний об'єкт природно-заповідного фонду та таксаційну характеристику його лісового фонду (повністю або частини, залежно від розмірів конкретного обєкту) за матеріалами лісовпорядкування. Під час виконання роботи здобувачі мають змогу опанувати методики прийняття обґрунтованих рішень з питань обгрунтування необхідності (або навпаки) конкретних лісогосподарських заходів, навчитись використовувати наукові та нормативні джерела, ознайомитися з діючим природоохоронним законодавством тощо.

На заняттях студенти виконують 5 практичних робіт, розрахованих на 18 академічних годин.

Розподіл годин за практичними роботами є наступним:

Практична робота 1. Основні терміни та визначення. – 4 год.

Практична робота робота 2. Режими збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, у тому числі оселищ (місць та середовищ існування видів) європейського значення та рідкісних рослинних угруповань. – 4 год.

Практична робота робота 3. Лісівничі заходи на територіях об'єктів природно-заповідного фонду, Смарагдових об'єктів та інших природоохоронних територіях. – 4 год.

Практична робота 4. Система заходів зі збереження лісів під час проведення рубок догляду. – 4 год.

Практична робота 5. Система заходів зі збереження лісів під час проведення природоохоронних заходів. – 2 год.

Методичні рекомендації не є єдиною науково-методичною розробкою, в якій викладено всі необхідні відомості щодо виконання проектування. Поряд з ними під час виконання даної роботи доцільно використовувати наведену в додатку спеціальну літературу, а також інші навчально-методичні та нормативно-довідкові матеріали, що рекомендує викладач.

Автори з вдячністю приймуть усі зауваження та пропозиції стосовно поліпшення структури та змісту методичних рекомендацій.

Практична робота 1. Основні терміни та визначення.

1.1. *Мета роботи.* Ознайомитись з термінологією та визначеннями, що використовуються в лісозаповідній справі.

1.2. *Обладнання та матеріали*. Закон України «Про природно-заповідний фонд України», Червона книга України, конспект лекцій з курсу «Лісозаповідна справа», додатки 1-3, додатки 4-5, рекомендована викладачем література.

1.3. *Загальні відомості та хід виконання роботи.* На першому занятті ознайомтеся з переліком рекомендованих термінів та визначень, які подані у роботі в розширеному вигляді для детальнішого ознайомлення з їх змістом. Пригадайте, якими з них Ви вже оперували при опрацюванні таких ОК як «Ботаніка», «Основи екології», «Лісознавство», «Лісівництво» та ін. Коротко законспектуйте та запам'ятайте ті терміни і визначення, з якими Ви стикаєтеся вперше.

На другому занятті ретельно ознайомтеся та опрацюйте додатки 1-5 до наведених визначень.

Біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що утворюються з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів. Біосферні заповідники включаються в установленому порядку до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та набувають міжнародного статусу.

Ботанічні сади створюються з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи. Ботанічні сади загальнодержавного значення є науково-дослідними природоохоронними установами. Ботанічним садам місцевого значення у встановленому порядку може бути надано статус науково-дослідної установи. Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються ботанічним садам у порядку, встановленому законодавством України.

Види рослин і тварин та оселища європейського значення – це види, які перелічені в Резолюції № 6 (1998) «Про перелік видів, що потребують спеціальних заходів для їх збереження», та в Резолюції № 4 (1996) «Про перелік оселищ, що перебувають під загрозою зникнення і тому

потребують спеціальних заходів щодо збереження» Бернської конвенції зі змінами та доповненнями. Зазначені переліки видів та оселищ співставні з такими в директивах ЄС «Про збереження диких птахів» та «Про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори». В Україні постійно або тимчасово перебувають види рослин і тварин європейського значення, перелічені в додатку 4. Оселища європейського значення, які представлені на території України, перелічені в додатку 5.

Господарська зона НПП – у її межах забороняються рубки головного користування і проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська та інша діяльність здійснюється з додержанням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників.

Дендрологічні парки створюються з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання. Дендрологічні парки загальнодержавного значення є науково-дослідними природоохоронними установами. Дендрологічним паркам місцевого значення у встановленому порядку може бути надано статус науково-дослідної установи. Земельні ділянки з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються дендрологічним паркам у порядку, встановленому законодавством України.

Заказниками оголошуються природні території (акваторії) з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів. Оголошення заказників провадиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

Заповідна зона НПП – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;

Заповідними урочищами оголошуються лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні ландшафти, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані. Оголошення заповідних урочищ провадиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

Збереження – це низка заходів, які необхідні для підтримання або відновлення (відтворення) в природному стані типових або унікальних

природних комплексів, природних оселищ (місць та середовищ існування видів), лісових екосистем і популяцій видів природної фауни й флори у сприятливому природоохоронному статусі.

Збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це низка заходів, які необхідні для підтримання або відновлення (відтворення) природних комплексів, природних оселищ, лісових екосистем і популяцій видів природної фауни й флори у сприятливому природоохоронному статусі та які не суперечать режиму територій та об'єктів ПЗФ в їх межах.

Зона регульованої рекреації НПП – в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів і екологічних стежок; тут забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство, мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;

Зона стаціонарної рекреації НПП – призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку; тут забороняється будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони і зони регульованої рекреації;

Зоологічні парки створюються з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі. Зоологічні парки загальнодержавного значення є природоохоронними культурно-освітніми та науково-дослідними установами. Земельні ділянки з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються зоологічним паркам у порядку, встановленому законодавством України.

Національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. До складу територій національних природних парків можуть включатися ділянки землі та водного простору інших землевласників та землекористувачів.

Пам'ятками природи оголошуються окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне, пізнавальне і культурне значення, з метою збереження їх у природному

стані. Оголошення пам'яток природи провадиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

Парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва оголошуються найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення є природоохоронними рекреаційними установами. Оголошення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва провадиться з вилученням у встановленому порядку або без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

Природні заповідники – природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, підтримання природних спонтанних процесів і явищ, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використання і надаються заповідникам у порядку, встановленому законодавством України. Основними завданнями природних заповідників є збереження природних комплексів та об'єктів на їх території, проведення наукових досліджень і спостережень за станом навколишнього природного середовища, розробка на їх основі природоохоронних рекомендацій, поширення екологічних знань, сприяння у підготовці наукових кадрів і спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та заповідної справи.

Природоохоронний статус виду вважається «сприятливим», якщо: дані щодо динаміки популяції відповідного виду вказують на його довготривале самопідтримання як життєздатного компонента властивих йому природних оселищ та природний ареал виду не зменшується і, ймовірно, не буде зменшуватися в передбачуваному майбутньому; а також існує, і, більш імовірно, існуватиме в майбутньому, достатньо велике оселище (місце та середовище існування виду) для підтримання його популяції у довгостроковій перспективі.

Природоохоронний статус природного оселища вважається «сприятливим», якщо: його природний ареал і території, на яких воно представлене у межах цього ареалу, є стабільними або збільшуються; специфічні структура й функції, необхідні для його довготривалого

існування, не лише наявні на сьогодні, але й, вочевидь, існуватимуть у передбачуваному.

Пріоритет охорони – та ознака чи ознаки природних комплексів (певні територіальні об’єкти, компоненти ландшафту, природні процеси, види, оселища (місця та середовища існування видів) тощо), заради збереження, відновлення або створення яких вводиться конкретний режим збереження, регулювання чи охорони. Першочерговими пріоритетами охорони є види рослинного світу й тварин, що включені до Червоної книги України (додатки 1, 2, 3), рослинні угруповання, що включені до Зеленої книги України, а також види рослин і тварин та оселища європейського значення (додатки 4, 5).

Регіональні ландшафтні парки є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об’єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення. Регіональні ландшафтні парки організовуються з вилученням або без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об’єктів у їх власників або користувачів.

Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це сукупність науково обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності в них, порядок охорони, використання і відтворення їх природних комплексів. Режим територій та об'єктів природно- заповідного фонду визначається відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» з урахуванням їх цільового призначення та зонування.

Смарагдовий об’єкт – це суходільна чи водна територія, на якій представлені оселища (місця та середовища існування видів), види рослин і тварин європейського значення і який створюється за процедурами, визначеними в рамках Бернської конвенції. Смарагдовий об’єкт є типом природоохоронних території, який еквівалентний природоохоронним територіям мережі природоохоронних територій NATURA 2000, які перспективні для збереження і в Україні. Смарагдовий об’єкт може бути частиною, або повністю включати в себе об’єкт(и) ПЗФ різних категорій.

Території, на яких пріоритетом є захист природних об’єктів, є територіями (ділянками) протекційної охорони, а території, де пріоритетом є їх збереження, – територіями (ділянками) консерваційної охорони.

1.4. *Звітність.* Конспект термінів та визначень.

Практична робота 2. Режими збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, у тому числі оселищ (місць та середовищ існування видів) європейського значення та рідкісних рослинних угруповань

2.1. *Мета роботи.* Навчитись підбирати та обґрунтовувати режими природоохоронних та лісогосподарських заходів для конкретного об'єкту ПЗФ в залежності від його категорії та регіону розташування.

2.2. *Обладнання та матеріали*. Закон України «Про природно-заповідний фонд України», Лісовий кодекс України, додаток 6, конспект лекцій з курсу «Лісозаповідна справа», рекомендована викладачем література.

2.3. *Загальні відомості та хід виконання роботи.*

Головними засадами сучасної концепції охорони природи є збереження біорізноманіття видів природної флори та фауни, яким характерний той, чи інший ступінь загрози існуванню, в їхніх природних оселищах (місцях та середовищах існування), де реалізуються екологічні зв'язки між ними і зовнішнім середовищем. Основним критерієм оцінки охоронного статусу виду чи його популяції повинен бути стан і потенційно можливий ступінь загрози знищення середовища його існування (оселища). Територія збереження повинна охоплювати цілісний ландшафтно-біотопний комплекс (ландшафтну екосистему) і підлягати, за необхідності, певним видам традиційного антропогенного навантаження (регульована заповідність) з метою запобігання спонтанній деградації оселищ окремих рідкісних видів і характерних природних комплексів, де вони існують.

Згідно зі статтею 85 Лісового кодексу України, збереження біорізноманіття в лісах здійснюється їх власниками та постійними лісокористувачами на генетичному, видовому, популяційному та екосистемному рівнях шляхом забезпечення охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного й рослинного світу, рослинних угруповань, пралісів, інших цінних природних комплексів відповідно до природоохоронного законодавства.

Згідно зі статтями 14, 19-20 Лісового кодексу України громадяни та юридичні особи, які мають у приватній власності ліси, постійні та тимчасові лісокористувачі зобов'язані забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів та об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного й рослинного світу, рослинних угруповань, сприяти формуванню екологічної мережі відповідно до природоохоронного законодавства.

Режими збереження лісових екосистем, оселищ, видового різноманіття тваринного й рослинного світу, порядок їх охорони, ефективного використання та відтворення лісових ресурсів у межах ПЗФ України та Смарагдових об’єктів диференціюються залежно від встановлених категорій об’єктів ПЗФ, чинного законодавства, природно-кліматичних умов та лісорослинного районування, а також залежно від стану оселищ та екологічних особливостей видів рослин і тварин, які мають бути збережені й стану екосистем, які зумовлюють існування цих видів.

Режим територій та об’єктів ПЗФ враховує особливості таких територій та об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико- культурну цінність шляхом забезпечення комплексної охорони чи збереження, порядок здійснення яких визначається положенням щодо кожної з таких територій чи об'єктів.

Режими збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, у тому числі видів та оселищ європейського значення, зникаючих, рідкісних і вразливих угруповань лісових екосистем та проведення обґрунтованих природоохоронних заходів встановлюються з метою забезпечення досягнення їх сприятливого природоохоронного стану (див. визначення практ. роб. 1).

Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних і вразливих угруповань лісових екосистем України (включених до переліку Зеленої книги України) наведені в додатку 6. Зазначені рекомендації щодо режимів збереження мають застосовуватися і для Смарагдових об’єктів.

Постійні та тимчасові лісокористувачі відповідають за дотримання режимів збереження цінних природних комплексів лісових екосистем, у тому числі видів та оселищ європейського значення, зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України, і виконують для цього відповідні природоохоронні заходи, сформульовані в документах, до яких належать проекти організації території та охорони природних комплексів, менеджмент-плани, охоронні зобов’язання, положення, проекти організації і розвитку лісового господарства. Тип документа залежить від об’єкта ПЗФ і категорії лісів та визначається в чинному законодавстві.

У таблиці 1 вказані назви об’єктів ПЗФ і категорії лісів та відповідні документи, що містять режими збереження.

З метою оцінки ефективності реалізації режимів та природоохоронних заходів постійні та тимчасові лісокористувачі мають проводити моніторинг та, у разі виявлення порушення стану зазначених природних комплексів, оселищ та рослинних угруповань, мають

здійснити ефективні додаткові заходи для усунення факторів, які негативно впливають на їх стан.

Таблиця 1.

Об’єкти ПЗФ і категорії лісів та відповідні документи, що містять режими збереження

Назва об’єкту ПЗФ чи категорії лісів	Назва документу, в якому мають міститися режими збереження
Природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні природні парки	Положення про об'єкт. Проект організації територій та охорони природних комплексів природних заповідників і біосферних заповідників, проект організації територій, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об’єктів національних природних парків і регіональних ландшафтних парків. Менеджмент-план об’єкта). Проект організації і розвитку лісового господарства. Менеджмент-плани (плани дій чи заходів) збереження певних видівроослин, тварин, рослинних угруповань та оселищ (за наявності)
Заказник	Положення про заказник. Охоронне зобов'язання щодо забезпечення режиму охорони та збереження заказника. Проект організації і розвитку лісового господарства. Менеджмент-план об’єкта або менеджмент-плани (плани дій чи за ходів) збереження певних видів рослин, тварин, рослинних угрупо вань та оселищ (за наявності)
Пам’ятка природи	Положення про пам’ятку природи. Охоронне зобов'язання щодо забезпечення режиму охорони та збереження пам’ятки природи. Проект організації і розвитку лісового господарства. Менеджмент-план об’єкта, або менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, рослинних угруповань та оселищ (за наявності)
Заповідне урочище	Положення про заповідне урочище. Охоронне зобов'язання щодо забезпечення режиму охорони та збереження заповідного урочища. Проект організації і розвитку лісового господарства. Менеджмент-план об’єкта, або менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, рослинних угруповань та оселищ (за наявності)

Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	Проект організації і розвитку лісового господарства. Менеджмент-плани збереження певних видів рослин, тварин, рослинних угруповань та оселищ (за наявності)

Здійснення моніторингу за станом видів здійснюється на засадах базових положень сертифікації лісів щодо моніторингу стану рослинних угруповань, видів і популяцій рослин і тварин.

Режим та природоохоронні заходи щодо збереження і відновлення цінних природних комплексів лісових екосистем залежно від категорій об'єктів природно-заповідного фонду України диференціюються залежно від категорій природно-заповідного фонду та їх функціональних зон (додаток 7).

Основою для оцінки стану й статусу об'єктів природно-заповідного фонду, згідно зі ст. 58 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» є Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду як система необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів, що належать до складу природно-заповідного фонду.

Усі заходи щодо забезпечення збереження видів та угруповань базуються на розумінні лісу як екосистеми та на сталому управлінні лісами – науково обґрунтованому управлінні ними і раціональному їх використанні, що забезпечує формування та функціонування механізму підтримки стабільного розвитку екосистем лісу, його біорізноманіття, продуктивності, здатності до самовідновлення, спроможності виконання екологічних та захисних функцій.

Під збереженням біорізноманіття розуміється розробка і впровадження заходів збереження, які необхідні для підтримання або відновлення (відтворення) у природному стані типових або унікальних природних комплексів, природних оселищ, лісових екосистем та популяцій видів природної фауни й флори у сприятливому природоохоронному статусі. Ключовим моментом сприятливого природоохоронного статусу є те, що природні ареали видів і оселищ мають бути стабільними або збільшуватися і чисельність видів не зменшуватися.

Необхідно застосовувати загальноприйняті у світовій практиці підходи не лише для збереження біорізноманіття європейського значення, а й для збереження біорізноманіття цінних природних комплексів та об'єктів, особливо рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин,

рослинних угруповань та природних оселищ, що включені до Червоної книги України, Зеленої книги України та в чинні для України міжнародні договори, міжнародні Червоні переліки а також з урахуванням концепції особливо цінних для збереження лісів.

Під час здійснення всіх лісогосподарських і природоохоронних заходів неухильно дотримуватися положень Закону України «Про Червону книгу України» як комплексного базового законодавчого акту, що визначає основні засади збереження біорізноманіття на видовому (відтак – популяційному або генетичному) та екосистемному рівнях згідно з Конвенцією про біорізноманіття.

У межах природно-заповідних категорій різного рангу всі лісогосподарські та природоохоронні заходи проводяться комплексно і повинні враховувати збереження видів рослин і тварин та умов місць їх розмноження, росту і проживання. До лісогосподарських заходів належать: рубки догляду і система ведення лісового господарства за принципами наближеного до природи лісівництва.

Особливостями природоохоронних та лісогосподарських заходів у лісах природно-заповідного фонду є їх нижча інтенсивність, відсутність регламентованого періоду повторюваності, обов'язкове застосування природо-зберігаючих технологій із застосуванням малогабаритної техніки, ручних механізованих агрегатів, підвісних трелювальних установок, гужового транспорту, заборона використання важких механізмів на гусеничній тязі поза межами твердого ґрунтового вкриття, максимальне збереження надґрунтового і ґрунтового покриву, а також індивідуальний підхід щодо планування і проведення заходів на кожній ділянці.

На природозаповідних територіях здійснюється гнучке ведення господарства з метою збереження цілісності екосистем, ландшафтів із мінімальною інтенсивністю використання лісових ресурсів та залежно від мети створення об'єкту.

2.4. *Звітність.* Тезисне письмове обґрунтування режиму природоохоронних та лісогосподарських заходів заповідного об'єкту (за індивідуальним завданням), підібраного та конкретизованого за допомогою додатку 6. У випадку відсутності зв'язку з викладачем, заповідний об'єкт допускається підібрати самостійно за відкритими джерелами (наприклад, Черемський природний заповідник, Шацький національний природний парк тощо).

Практична робота 3. Лісівничі заходи на територіях об'єктів природно-заповідного фонду, Смарагдових об'єктів та інших природоохоронних територіях.

3.1. *Мета роботи.* Навчитись підбирати та обґрунтовувати режими та природоохоронні заходи щодо збереження і відновлення цінних природних комплексів лісових екосистем в залежності від категорій об'єктів природно-заповідного фонду України.

3.2. *Обладнання та матеріали*. Закон України «Про природно-заповідний фонд України», Правила поліпшення якісного складу лісів (2007), додаток 7, конспект лекцій з курсу «Лісозаповідна справа», рекомендована викладачем література.

3.3. *Загальні відомості та хід виконання роботи.*

Наближене до природи лісівництво є багатофункціональним і базується на: розумінні лісу як природної екосистеми, яка в процесі використання зберігає свою цілісність і самовідновлюваність; управлінні лісами і їх використанні з інтенсивністю, яка забезпечує природне біорізноманіття, високу життєздатність і продуктивність лісостанів та їх здатність до відновлення; виконанні лісом тепер і в майбутньому екологічних, економічних і соціальних функцій на місцевому, національному і глобальному рівнях.

Для наближеного до природи ведення лісового господарства визначальними є такі принципи: безперервне існування лісового покриву, збереження біотичного різноманіття; відтворення структури природних різновікових лісів; постійне підтримання стійкості деревостанів; вирубування деревини не більше ніж в обсязі річного приросту; постійна стабільність водоохоронних, захисних, кліматорегуляційних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих та інших корисних властивостей лісів; збереження ґрунтового покриву; природоохоронні технології заготівлі деревини. Ці принципи реалізуються на практиці за відповідної системи господарювання, насамперед вибіркової.

Завдання наближеного до природного лісівництва полягає у відтворенні в трансформованих екосистемах екологічних і природоохоронних функцій, які сформувалися у природних лісах протягом філоценогенетичного процесу. В об'єктах природно-заповідного фонду, Смарагдових об'єктах, а також на інших природоохоронних територіях наближене до природи лісівництво застосовується згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд України» й здійснюється у господарських зонах національних і регіональних ландшафтних парків, заказниках, зоні антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, у лісах зелених зон, прибережних захисних

лісах і в інших місцевостях, де потрібно зберігати сталість лісу та лісового середовища.

Запровадження наближених до природи лісівничих заходів чи рубки переформування, як першого етапу переходу на наближене до природи лісівництво, мають розглядатися в довгостроковій перспективі. Обов'язковим є планування і здійснення проведення лісівничих заходів на окремій ділянці на подеревній основі (із нумеруванням окремих дерев і веденням ділянкових нумераційних відомостей) та слідкування за ефектами лісівничих заходів (моніторингові ділянки).

З цією метою необхідно документувати всі заходи та спостереження по ділянці для подальшої оцінки, яку наводити у «Літописі природи».

Лісівничі заходи з наближеного до природи ведення лісового господарства передбачають не тільки вирубку частини деревостану, а й одночасний догляд за молодим поколінням лісу. Під час проведення всіх лісогосподарських заходів необхідно враховувати біологію деревних порід і лісорослинні умови. Формувати корінні за породним складом і структурою майбутні насадження комбіновано, включно з вибірковими рубками й різними лісовідновними та природоохоронними заходами. Особливу увагу звертати на збереження чи відтворення деревостанів із якомога більшим біорізноманіттям.

Регулювання динаміки деревостанів за принципами природоохоронного лісівництва передбачає: використання процесів природного поновлення на противагу штучному для створення і розвитку багатоярусної різновікової різнопородної структури деревостанів відповідно до біологічних та екологічних особливостей порід. Деяке спрощення структури обмежується умовами місць виростання.

Відтворення потенційної природної рослинності здійснювати залежно від умов місцезростання. Впровадження інших видів можливе лише за умови, що ці види тут раніше росли природно й настільки, наскільки це не матиме негативного впливу на стійкість і стабільність екосистеми.

Під час проведення вирубування дерев і заготівлі деревини необхідно застосовувати технології і техніки заготівлі, які мають зберігати природне поновлення і спричиняти якнайменші пошкодження дерев, що залишаються.

Необхідно цілеспрямовано використовувати раціональне поєднання вибіркових і поступових способів рубок з формуванням складної різновікової структури насаджень і переходом у майбутньому переважно до вибіркової системи ведення лісового господарства у господарських зонах національних і регіональних ландшафтних парків, заказниках, зоні антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, в лісах зелених зон, прибережних захисних лісах.

Рубки переформування проводити згідно з «Правилами поліпшення якісного складу лісів» (2007). Рубки переформування є пріоритетними для захисних і рекреаційно-оздоровчих лісів, заказників, зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, господарських зон національних і регіональних природних парків. При цьому враховувати стан деревостану, його стійкість і стабільність. До роботи залучати тільки спеціально підготовлених працівників і робітників, що мають відповідні сертифікати. Переформування одновікових насаджень у різновікові, а також простих у змішані та складні, паростевих у насінні проводити, застосовуючи рівномірне або нерівномірне (окремими, групами, смугами) розріджування. При цьому догляд проводити за деревами не лише першого ярусу, але і підлеглого ярусу, а також за підростом, що був у насадженні раніше, або з'явився внаслідок заходів сприяння природному поновленню. Видалення дерев третього ярусу і догляд за ними не проводити.

Повторюваність рубок переформування і лісогосподарські заходи повинні визначатися відповідно до біології порід, ґрунтових і гідрологічних умов, особливості рельєфу, структури та породного складу деревостану, стійкості дерев, наявності та стану підросту й трав'яного покриву, випадання дерев тощо.

Рубки переформування проводяться за кілька прийомів поетапно для формування цільового деревостану. Кожний наступний етап рубки призначається за умови появи надійного природного поновлення на попередньо зрубаних ділянках.

Вирубування дерев чи біогруп здійснюється у межах річного приросту, кратного тривалості етапу переформування, переважно у місцях наявного підросту й у можливих групах поновлення головних і супутніх порід, шляхом формування прогалини з поперечником у межах однієї-півтори висоти деревостану.

За проведення одного етапу рубки переформування обсяг деревини, що вирубується, не може становити більш як 25 відсотків наявного запасу деревостану з розрахунку на 1 гектар площі. При рубках переформування обов'язково залишають не менше 20 найбільших і найстаріших дерев з розрахунку на 1 гектар площі. Ці рубки не можуть бути здійснені за методами пошукових рубань.

Рішення про призначення насадження до рубки переформування застосування відповідних способів і технологій приймається на підставі лісовпорядкування. Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання ВО «Укрдержліспроект» забезпечує відповідну фахову підготовку спеціалістів, які безпосередньо здійснюватимуть цей напрям роботи шляхом їх комплексного навчання, що включає в себе

проведення семінарів і тренінгів на попередньо закладених стаціонарних тренувальних пробних площах, а також стаціонарах еталонних насаджень за рівнем біорізноманіття, стійкістю, різновіковістю і продуктивністю. Свідченням успішного проходження підготовки є виданий кожному учаснику іменний сертифікат.

3.4. *Звітність*. Детальне письмове обґрунтування режиму природоохоронних та лісогосподарських заходів заповідного об'єкту (за індивідуальним завданням, отриманим для виконання практичної роботи 2), підібраного та конкретизованого за допомогою додатку 7. У випадку відсутності зв'язку з викладачем, рекомендується продовжувати роботу над заповідним об'єктом, підібраним самостійно за відкритими джерелами (наприклад, Черемський природний заповідник, Шацький національний природний парк тощо).

Практична робота 4. Система заходів зі збереження лісів під час проведення рубок догляду.

4.1. *Мета роботи.* Навчитись підбирати та обґрунтовувати режими рубок догляду в лісових екосистемах в залежності від категорії об'єктів природно-заповідного фонду України для конкретного набору ділянок.

4.2. *Обладнання та матеріали.* Закон України «Про природно-заповідний фонд України», Правила поліпшення якісного складу лісів (2007), Санітарні правила в лісах України, конспект лекцій з курсів «Лісозаповідна справа», «Лісівництво», «Лісовпорядкування», рекомендована викладачем література.

4.3. *Загальні відомості та хід виконання роботи.* Особливості проведення рубок формування та оздоровлення лісів залежно від їх цільового призначення, породного складу насаджень, а також лісорослинних умов визначаються в інструкції з проведення рубок формування та оздоровлення лісів, що затверджується Мінагрополітики за поданням Держлісагентства, погодженим з Мінприроди.

У лісових екосистемах тих категорій природно-заповідного фонду та Смарагдових об'єктах, де це дозволено (див. практичну роботу 3), рубками догляду за лісом, у поєднанні з іншими природоохоронними та лісогосподарськими заходами, необхідно формувати здебільшого різновікові або умовно різновікові насадження, мішані за складом і багатоярусні, переважно насіннєвого походження.

Рубки догляду у лісових екосистемах природно-заповідного фонду мають такі основні особливості:

– проводяться методами та способами, що забезпечують мінімальне порушення лісового середовища та дерев, що залишаються на подальше вирощування;

– спрямовані на активізацію процесів самовідновлення та переформування насаджень в більш складні за віковою структурою та видовим складом;

– враховують видовий склад біорізноманіття видів і їх структуру (видову, популяційну, вікову й просторову);

– поєднуються з іншими природоохоронними заходами.

Під час рубок догляду необхідно ширше практикувати спосіб залишення у деревостані дерев майбутнього, до яких зараховувати не тільки кращі за ростом і розвитком типові види, але й цінні плодові, а також реліктові і ендемічні породи. При визначенні кращих дерев (дерев майбутнього), за якими ведеться догляд, враховується, перш за все, функціональне призначення даної ділянки лісу. Під час визначення кращих дерев і дерев майбутнього, за якими ведеться догляд,

враховується, перш за все, функціональне призначення конкретної ділянки лісу.

Інтенсивність зріджування деревостану під час проведення рубок догляду залежить від типу лісу, стану, стійкості, складу, віку й бонітету насадження, а також цілей лісовирощування і може бути: слабкою – вирубування до 15% запасу деревостану, помірною – 16-25, сильною – 26-35, дуже сильною – понад 35 відсотків запасу деревостану.

Відведення ділянок проводять на підставі Проектів організації територій та охорони природних комплексів природних заповідників і біосферних заповідників, Проектів організації територій, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів національних природних парків і регіональних ландшафтних парків, матеріалів наукових рекомендацій, базового та безперервного лісовпорядкування у відповідності із Законом України «Про природно-заповідний фонд України». На територіях заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків відведення ділянок в рубку проводиться за участю представника наукового відділу відповідної природоохоронної установи.

У лісових екосистемах з унікальним, рідкісним, реліктовим або ендемічним породним складом, а також продуктивністю, генетичною структурою, високим рівнем біорізноманіття – рубками догляду створюють сприятливі умови для росту та поновлення визначених рідкісних та цінних деревних порід, збереження біорізноманіття.

Санітарні рубки призначаються у виняткових випадках спрямовуються на оздоровлення та посилення біологічної стійкості лісів, запобігання розповсюдження хвороб та масового захворювання й пошкодження лісів.

Санітарні рубки на територіях природно-заповідного фонду (за винятком заказників, господарських зон національних природних і регіональних ландшафтних парків та зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників) здійснюються за погодженням з органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Суцільні санітарні рубки, як такі, що не відповідають природі лісу, на території всіх об'єктів природно-заповідного фонду не проводяться. У місцях масового всихання насаджень, або вітровалів тощо, залежно від ступеню інтенсивності пошкоджених дерев і кількості живих дерев, здійснюють різної інтенсивності вибіркові санітарні рубки, або рубки переформування. Порядок призначення ділянок і відбору дерев для вибіркових санітарних рубок визначається Санітарними правилами в лісах України.

Лісовідновні рубки – комплексні рубки, які поєднують елементи рубок головного користування та рубок догляду для поновлення захисних, водоохоронних та інших корисних властивостей лісів, збереження біорізноманіття, підтримання і формування складної породної, ярусної і вікової структури деревостанів. Лісовідновні рубки у природоохоронних лісах необхідно здійснювати переважно за принципами наближеного до природи лісівництва.

Лісовідновні рубки проводять у стиглих і перестійних різновікових багатоярусних деревостанах і деревостанах простої структури для відновлення цінних порід дерев у лісах, у яких не дозволяється проводити рубки головного користування.

Ландшафтні рубки проводять з метою формування лісопаркових ландшафтів і підвищення їхньої естетичної, оздоровчої цінності та стійкості в рекреаційно-оздоровчих лісах і лісах, що мають історико-культурне призначення, а також у рекреаційних зонах національних природних та регіональних ландшафтних парків.

Ландшафтні рубки догляду проводять з метою поліпшення естетичних, декоративних, санітарно-оздоровчих властивостей лісів і покращення їх рекреаційних функцій. Вони спрямовані на формування породного складу й структури лісів та поліпшення просторового розміщення дерев. Ландшафтні рубки у природоохоронних лісах здійснюють переважно за принципами наближеного до природи лісівництва. Ландшафтні реконструктивні рубки малоцінних лісів проводять з метою заміни наявних лісів на більш цінні, довговічні та декоративні. Проведення таких рубок може поєднуватися зі здійсненням лісокультурних заходів.

4.4. *Звітність.* Детальне письмове обґрунтування режиму природоохоронних та лісогосподарських заходів (рубок догляду) заповідного об’єкту (за індивідуальним завданням, отриманим від викладача). Або обгрунтування неможливості рубок догляду для даного заповідного об’єкту. До звіту додати відомість ділянок, які потребують рубок догляду у найближчий ревізійний період (5 років), підібрану за таксаційними матеріалами, наданими викладачем. Обгрунтувати їх організаційно-тезнічні показники. У випадку відсутності зв’язку з викладачем, рекомендується продовжувати роботу над заповідним об’єктом, підібраним самостійно за відкритими джерелами. Для виконання практичної роботи 4 необхідно опрацювати матеріали лісовпорядкування, а саме: таксаційні описи лісових ділянок, за якими й підготувати відомість ділянок, що потребують рубок догляду у найближчий ревізійний період (5 років). Обгрунтувати організаційно-технічні показники цих рубок.

Практична робота 5. Система заходів зі збереження лісів під час проведення природоохоронних заходів.

5.1. *Мета роботи.* Навчитись підбирати та обґрунтовувати системи заходів зі збереження лісових екосистем під час проведення природоохоронних заходів в залежності від категорії об'єктів природно-заповідного фонду України для конкретного набору ділянок.

5.2. *Обладнання та матеріали*. Лісовий кодекс України, Червона книга України, конспект лекцій з курсу «Лісозаповідна справа», додатки 1-3, додатки 4-5, рекомендована викладачем література

5.3. *Загальні відомості та хід виконання роботи.*

До природоохоронних заходів на територіях об'єктів природно-заповідного фонду, Смарагдових об'єктів та інших природоохоронних територій належать:

– заходи з відтворення та збереження популяцій видів рослинного й тваринного світу;

– заходи з відновлення екологічного режиму територій;

– заходи щодо запобігання розвитку де градаційних сукцесій, що призводять до зникнення видів тваринного й рослинного світу та погіршення стану їхніх оселищ;

– здійснення традиційних форм господарювання як умови збереження певного ландшафту та його елементів чи типу рослинності;

– заходи з елімінації інвазійних чужорідних видів або запобігання їх проникнення до складу екосистем на природоохоронних територіях;

– протипожежні заходи.

У разі наявності наукового обґрунтування й особливих потреб щодо збереження природних екосистем природоохоронної території, можуть бути визначені інші природоохоронні заходи.

Під час проведення будь-якого способу рубок у деревостані залишають дуплясті дерева, як місця оселення птахів та рукокрилих, а також інші фаутні, сухі стоячі й лежачі дерева у кількості, яка відповідає річному природному відпаду.

Під час проведення будь-якого способу рубок у деревостані необхідно залишати, незалежно від їх стану, цінні породи дерев, плодові, реліктові та ендемічні і в наступному вирощуванні здійснювати планомірні заходи для покращення умов їх росту й розвитку.

У лісових екосистемах у межах природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, а також заповідних урочищ, а також навколо токовищ глушців, місць перебування та гніздування рідкісних тварин, може бути дозволено лише виконання відновлювальних робіт на

землях з порушеними корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів заповідника, заповідних зон, заповідних урочищ внаслідок антропогенного впливу – відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо, тільки за окремим спеціальним рішенням заступника Міністра екології та природних ресурсів України.

Необхідно здійснювати активну охорону й збереження окремих (попередньо визначених) видів комах і їх комплексів. Для охорони комах-ксилофагів, ксило-сапрофагів та їхніх хижаків, які населяють природні старовікові ліси з великою кількістю ослаблених і мертвих дерев, дупел, порохнявої деревини, всемірно зберігати природні ліси й праліси.

У пралісах забороняється здійснення будь-який заходів, будь-яке втручання людини і домашніх тварин (випасання) у хід їх росту й розвитку згідно з Карпатською конвенцією та інших відповідних законодавчих актів.

Екологічний стан нелісових типів екосистем – боліт, степів, лук – на лісових землях не може бути змінений. Заліснення цих територій та зміна умов їх місць виростання забороняється.

Заходи щодо збереження видів повинні бути прописані у планах здійснення (проведення) сертифікації лісів. Зокрема, необхідне врахування видів Червоної книги України під час проведення лісогосподарських заходів.

Збереження біорізноманіття, зокрема, видів Червоної книги України, у межах лісового фонду гарантоване п. 5 ст. 85 Лісового кодексу України: «Збереження біорізноманіття в лісах здійснюється їх власниками та постійними лісокористувачами … шляхом: 5) забезпечення охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань, пралісів, інших цінних природних комплексів відповідно до природоохоронного законодавства», а також ст. 19 Лісового кодексу: «…Постійні лісокористувачі зобов'язані: … 6) забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тва- ринного і рослинного світу, рослинних угруповань…» (див. Додатки 7, 8). Згідно п. 9 ст. 46 Лісового кодексу, в ході лісовпорядкування виявляються місця оселення рідкісних видів Червоної книги України, відповідно, для їх подальшого збереження.

Збереження особливо цінних для збереження лісів на території ПЗФ також відбувається на основі концепції «особливих цінностей для збереження» (ОЦЗ) для виконання якої здійснюється виявлення і

виділення «особливо цінних для збереження лісів» (ОЦЗЛ), провадиться відповідне ведення лісового господарства на виділених ділянках ОЦЗЛ із метою збереження чи посилення ОЦЗ, здійснюється моніторинг впливу господарювання на ОЦЗ для підтвердження їх збереження чи розвитку.

Методика виявлення ОЦЗ може здійснювати в три етапи:

(1) планування (формується експертна група і визначаються зацікавлені сторони, з якими проводиться консультування),

(2) попередня оцінка (експертна група визначає чи може ліс на визначеній території потенційно виконувати функції притаманні концепції ОЦЗ),

(3) повна оцінка (здійснюється визначення щодо наявності окремих ділянок які дійсно виконують попередньо прогнозовані функції ОЦЗ),

Методика виділення ділянок ОЦЗЛ: оціненій ділянці присвоюють один (або більше) із 6 типів ОЦЗЛ залежно від головної ролі, яку вони виконують (див. нижче), здійснюють оцінку стану та рівень захисту, який є необхідним для збереження відповідних природоохоронних цінностей, наносять межі ділянок на картографічні матеріали.

(ОЦЗЛ 1 – осередки біорізноманіття (включаючи рідкісні, зникаючі та ендемічні види), значущі на глобальному, національному або регіональному рівнях;

ОЦЗЛ 2 – великі лісові ландшафти значущі на глобальному, національному або регіональному рівнях, де життєздатним популяціям аборигенних видів властиві природні характеристики структури, поширення та щільності;

ОЦЗЛ 3 – рідкісні та зникаючі оселища (екосистеми);

ОЦЗЛ 4 – забезпечення основних природних функцій в критичних ситуаціях (наприклад, захист водозборів, запобігання ерозії, боротьба із забрудненням тощо);

ОЦЗЛ 5 – забезпечення основних потреб місцевих громад;

ОЦЗЛ 6 – збереження традиційної культурної/релігійної ідентичності громади чи регіону).

Налагодження процесу моніторингу ОЦЗЛ передбачає розробку плану моніторингу, який повинен враховувати такі компоненти, як: облік ОЦЗЛ; встановлення конкретних індикаторів моніторингу (інформативні показники) залежно від виявленої категорії ОЦЗЛ, які б можна легко виміряти та які є достаньо репрезентативними для виявлення їх динаміки; періодичність вимірювань встановлених критеріїв; консультації із зацікавленими сторонами, інтерпретацію отриманих результатів; занесення цієї інформації до «Літопису природи».

Процес моніторингу за рідкісними та зникаючими видами флори та фауни передбачає пошук їхніх місць росту чи існування, нанесення їх на

карту, щорічні спостереження у певні вказані терміни, заповнення картки моніторингу. На основі здійсненого моніторингу розробляються заходи для підтримання життєдіяльності популяцій вказаних видів. Встановлені місцеперебування рідкісних та зникаючих видів флори та фауни мають бути включені до лісовпорядних планів.

Дані щодо процесу виявлення та виділення окремих ділянок ОЦЗЛ категорій мають бути внесеними до проектів організації та ведення господарства та братися до уваги під час планування лісогосподарських заходів.

Лісове господарювання у виділених лісах здійснюється з метою збереження або підсилення ідентифікованої цінності ОЦЗЛ для чого розробляється конкретна стратегія господарювання на кожну ділянку у відповідності до вимог описаних у цьому документі.

При повторному лісовпорядкуванні дані здійсненого об'єктами ПЗФ моніторингу враховуються, а їх узагальнені результати опубліковуються у загальнодоступних національних профільних медіа.

5.4. *Звітність*. Детальне письмове обґрунтування виділення «особливо цінних для збереження лісів» (ОЦЗЛ) в межах заповідного об'єкту (за індивідуальним завданням, отриманим від викладача) за наведеною в роботі методикою. У випадку відсутності зв'язку з викладачем, рекомендується продовжувати роботу над заповідним об'єктом, підібраним самостійно за відкритими джерелами.

ДОДАТОК 1

Перелік, категорії рідкісності та поширення рідкісних, вразливих, зникаючих та ендемічних видів рослин лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус:
національний (ЧКУ – Червона книга України),
європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція),
глобальний (МСОП – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція). Категорії рідкісності: : + – зникаючий, рідкісний або вразливий (застосовується лише для тих лісогосподарських округів, де є відповідна позначка; відсутність інформації у комірці не говорить про можливу відсутність поширення виду для даного лісогосподарського округу).

Раритетний вид (українська і латинська назви)	**Охоронний статус**	**Полісся**		**Лісостеп**				**Степ**				**Гірський Крим**		**Українські Карпати**		
		I	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**	**VII**	**VIII**	**IX**	**X**	**XI**	**XII**	**XIII**	**XIV**	**XV**
Аконіт Бессера *Aconitum besserianum* Andrz. ex Trautv.	національний (ЧКУ), ендемік			+												
Аконіт несправжньоотруйний *Aconitum pseudanthora* Blocki ex Pacz.	національний (ЧКУ), ендемік			+												
Аконіт опушеноплодий *Aconitum lasiocarpum* (Rchb.) Gáyer	національний (ЧКУ)			+												
Анемона розлога *Anemone laxa* Juz.	національний (ЧКУ)			+												
Аспленій чорний *Asplenium adiantum-nigrum* L.	національний (ЧКУ)			+												+

Баранець звичайний *Huperzia selago* Bernh. ex Schrank etMart.	національний (ЧКУ)			+												
Береза Клокова *Betula klokovii* Zaverucha	національний (ЧКУ) ендемік			+												
Береза низька *Betula humilis* Schrank	національний (ЧКУ)	+		+												
Білоцвіт весняний *Leucojum vernum* L.	національний (ЧКУ)			+												
Білоцвіт літній *Leucojum aestivum* L.	національний (ЧКУ)															+
Бруслина карликова *Euonymus nana* Bieb.	національний (ЧКУ)			+	+								+			
Бузок східнокарпатський *Syringa josikaea* Jacg.	національний (ЧКУ)													+	+	
Булатка великоквіткова *Cephalanthera damasonium* Druce	національний (ЧКУ)	+			+	+									+	+
Булатка довголиста *Cephalanthera longifolia* Fritsch.	національний (ЧКУ)								+	+						
Булатка червона *Cephalanthera rubra* (L.) Rich.	національний (ЧКУ)		+	+	+	+			+							
Верба Старке *Salix starkeana* Willd.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+	+							+		
Вовчі ягоди пахучі, боровик *Daphne cneorum* L.	національний (ЧКУ)			+	+											
Гніздівка звичайна *Neottia nidus-avis* (L.) Rich.	національний (ЧКУ)					+	+	+	+	+						

Гронянка багатороздільна *Botrychium multifidum* (S.G.Gmel.) Rupr.	Додаток І Бернської Конвенції			+	+		+							+		+
Гронянка віргінська *Botrychium virginianum* (L.) Sw	національний (ЧКУ)			+			+									
Гронянка півмісяцева *Botrychium lunaria* (L.) SW.	національний (ЧКУ)				+	+	+						+			+
Гронянка ромашколиста *Botrychium matricariifolium* (A. Braun ex Döll) W. D. J. Koch.	національний (ЧКУ)			+										+		+
Гудайєра повзуча *Goodyera repens* (L.) R. Br.	національний (ЧКУ)			+			+					+	+	+	+	
Дельфіній високий *Delphinium elatum* L.	національний (ЧКУ)														+	
Дельфіній Сергія *Delphiniumsergii* Wisjul.	національний (ЧКУ), ендемік								+	+						
Дзвоники карпатські *Campanulacarpatica* Jacg.	національний (ЧКУ), ендемік														+	
Діфазіаструм сплюснутий, д. Зейлера та д. Триколосковий *Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub *D. zeilleri* (Rouy) Holub *D. tristachyum* (Pursh) Holub	національний (ЧКУ)			+			+							+		
Еритроній собачий зуб *Erythronium dens-canis* L.	національний (ЧКУ)	+		+										+	+	+

Жеруха ніжна *Cardamine tenera* S.G.Gmelin. exC.A.Mey.	національний (ЧКУ)											+				
Зірочки чохлуваті *Gagea spathacea* (Hayne) Salisb.	національний (ЧКУ)															+
Змієголовник Рюйша *Dracocephalum ruyschiana* L.	національний (ЧКУ)			+	+	+	+		+					+		
Зозулинець пурпуровий *Orchis purpurea* Huds.	національний (ЧКУ)	+		+	+									+	+	
Зозулині сльози серцелисті *Listera cordata* (L.) R.Br.	національний (ЧКУ)													+	+	
Зозулині сльози яйцевидні *Listera ovata* (L.) R. Br.	національний (ЧКУ)					+	+			+						
Зозулині черевички справжні *Cypripedium calceolus* L.	національний (ЧКУ) глобальний (Бе)	+		+	+	+	+							+	+	
Клопогін європейський *Cimicifuga europaea* Schipcz.	Європейський Червоний список	+		+												
Комперія Компера *Comperia comperana* (Steven) Aschers. et Garebn	національний (ЧКУ)											+	+			
Коральковець тричінадрізаний *Corallorhiza trifida* Châtel.	національний (ЧКУ)	+	+	+	+	+						+	+	+		
Коручка білувата *Epipactis albensis* Rydlo	національний (ЧКУ)															+
Коручка дрібнолиста *Epipactis*	національний										+	+	+			+

microphylla (Ehrh.) Sw.	(ЧКУ)															
Коручка темно-червона *Epipactis atrorubens* Schult.	національний (ЧКУ)				+	+						+	+			
Лілія лісова *Lilium martagon* L.	національний (ЧКУ)					+	+									
Лімодорум недорозвинений *Limodorum abortivum* (L.) Sw.	національний (ЧКУ)											+	+			
Любка дволиста *Platanthera bifolia* (L.) Rich.	національний (ЧКУ)		+			+	+	+	+	+	+	+	+			
Любка зеленоквіткова *Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb.	національний (ЧКУ)		+			+	+	+	+			+	+			
Малаксис однолистий *Malaxis monophyllos* (L.) Sw.	національний (ЧКУ)			+										+	+	
Модрина польська *Larix polonica* Racib.	національний (ЧКУ), ендемік														+	
Надбородник безлистий *Epipogium aphyllum* Sw.	національний (ЧКУ)			+											+	
Нарцис вузьколистий *Narcissus angustifolius* Curt.	національний (ЧКУ)															+
Некторескордій болгарський *Nectaroscordum bulgaricum* Janka	національний (ЧКУ)											+				
Неотіанта каптурувата *Neottianthe cucullata* Schlechter	національний (ЧКУ)	+	+	+												
Орлики чорніючі *Aquilegia nigricans* Baumg.	національний (ЧКУ)														+	

Осока затінкова *Carex umbrosa* Host	національний (ЧКУ)				+											
Осока збіднена *Carex depauperata* Curt. ex With.	національний (ЧКУ)										+	+				
Пальчатокорінник Фукса *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó	національний (ЧКУ)			+										+		+
Пальчатокорінник римський *Dactylorhiza romana* (Seb.) Soó	національний (ЧКУ)										+	+	+			
Півники борові *Iris pineticola* Klokov	національний (ЧКУ) ендемік				+	+	+	+	+	+						
Підсніжник білосніжний *Galanthus nivalis* L.	національний (ЧКУ)		+			+										
Підсніжник ельвеза *Galanthus elwesii* Hook. f.	національний (ЧКУ)										+					
Підсніжник складчастий *Galanthus plicatus* M.Bieb.	національний (ЧКУ)											+	+			
Плаун річний *Lycopodium annotinum* L.	національний (ЧКУ)				+	+										
Плаунок швейцарський *Selaginella helvetica* (L.) Spring	національний (ЧКУ)															+
Ранник весняний *Scrophularia vernalis* L.	національний (ЧКУ)				+	+		+	+	+						
Регіональнийнерія палрмська *Roegneria panormitana* (Parl.) Nevski	національний (ЧКУ)												+			
Ремнепелюстник козячий	національний											+	+			

Himantoglossum caprinum (M. Bieb.) C. Koch	(ЧКУ), ендемік															
Рускус під'язиковий *Ruscus hypoglossum* L.	національний (ЧКУ)												+			
Рябчик гірський *Fritillaria montana* Hoppe	національний (ЧКУ)			+												
Рябчик шаховий *Fritillaria meleagris* L.	національний (ЧКУ)															+
Секуригера тонка *Securigera elegans* (Pančić) Lassen	національний (ЧКУ)			+			+	+	+							+
Скополія карніолійська *Scopolia carniolica* Jacq.	національний (ЧКУ)	+		+	+											+
Смілка зеленоквіткова *Silene viridiflora* L.	національний (ЧКУ)											+	+			
Сосна кедрова європейська *Pinuscembra* L.	національний (ЧКУ)														+	
Сосна піцундська *Pinus brutia* Ten. *var. Pityusa* (Steven) Silba	національний (ЧКУ)												+			
Сугайник угорський *Doronicum hungaricum* Riechenb. fil.	національний (ЧКУ)							+			+					+
Суничник дрібноплодий *Arbutus andrachne* L.	національний (ЧКУ)												+			
Таволга польська *Spiraea polonica* Blocki	національний (ЧКУ)			+												
Тис ягідний *Taxus baccata* L.	національний (ЧКУ)												+	+	+	
Тюльпан дібровний	національний				+	+										

Tulipa quercetorum Klokov et Zoz	(ЧКУ)															
Фіалка біла *Viola alba* Bess.	національний (ЧКУ)			+												
Фіалка Джоя *Viola jooi* Janka	національний (ЧКУ)			+												
Фісташка туполиста *Pistacia mutica* Fisch. & C.A.Mey.	національний (ЧКУ)											+	+			
Хамедафна чашкова *Chamaedaphne calyculata* (L.) Moench	національний (ЧКУ)	+														
Цикламен коський *Cyclamen coum* Mill. (*C. kuznetzovii* Kotov et Czernowa)	національний (ЧКУ)											+				
Чина ряба *Lathyrus venetus* (Mill.) Wohlf.	національний (ЧКУ)			+	+		+									
Шафран Гейфелів *Crocus heuffelianus* Herb.	національний (ЧКУ)			+												+
Ялівець високий *Juniperus excelsa* Bieb.	національний (ЧКУ)												+			
Ялівець смердючий *Juniperus foetidissima* Willd.	національний (ЧКУ)												+			
Ясен білоцвітий *Fraxinus ornus* L.	національний (ЧКУ)															+

ДОДАТОК 2

Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів птахів лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус:
національний (ЧКУ – Червона книга України);
європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція);
глобальний (МСОП – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція, Ва – Вашингтонська конвенція);
Категорії рідкісності птахів: + – зникаючий, рідкісний або вразливий.

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охороннийстатус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Косар *Platalea leucorodia* L.	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–
Коровайка *Plegadis falcinellus* L.	національний (ЧКУ) європейський (Бе), глобальний (Бо)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–
Лелека чорний *Ciconia nigra* L.	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Бо, Ва)	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Гоголь *Bucephala clangula* L.	національний (ЧКУ) європейський (Бе), глобальний (Бо)	+	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–
Скопа *Pandion*	національний (ЧКУ), європейський (Бе),	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

haliaeetus L.	глобальний (Бо, Ва)															
Шуліка рудий *Milvus milvus* L.	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Шуліка чорний *Milvus migrans* (Boddaert)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	+	–	+
Яструб коротконогий *Accipiter brevipes* (Severtsov)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	–	–	–	–
Канюк степовий *Buteo rufinus* (Cretzschmar)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	–	–	+	–	–	+	+	–	+	+	+	–	–	–
Змієїд *Circaetus gallicus* (Gmelin)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	+	+	+	+	+
Орел-карлик *Hieraaetus pennatus* (Gmelin)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	–	+	–	+	+	+	+	–	+	–	–	–	+	+	+
Підорлик великий *Aquila clanga* Pallas	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (МСОП, Бо, Ва)	+	+	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Підорлик малий *Aquila pomarine* C.L. Brehm	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+

Могильник *Aquila heliacal* Savigny	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП, Бо, Ва)	–	–	–	–	–	+	+	+	+	–	+	+	–	–	–
Беркут *Aquila chrysaetos* L.	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Орлан-білохвіст *Haliaetus albicilla* L.	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–
Гриф чорний *Aegypius monachus* L.	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП, Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	–
Кібчик *Falco vespertinus* L.	європейський (Бе), глобальний (Бо, Ва)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	+	–	+
Боривітер степовий *Falco naumanni* Fleische	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Бо, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	+	–	+	+	+	–	–	–
Тетерук *Lyrurus tetrix* L.	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Глушець *Tetrao urogallus* (L.)	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Журавель сірий *Grus grus* (L.)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Бо, Ва)	+	+	–	–	+	+	–	+	+	–	–	–	–	–	–

Голуб-синяк *Columba oenas* L.	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	+
Пугач *Bubo bubo* (L.)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Ва)	+	+	–	–	–	–	–	+	+	–	–	–	+	+	+
Совка *Otus scops* (L.)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ва)	–	–	–	+	–	–	+	+	+	+	–	–	–	+	+
Сич волохатий *Aegolius funereus* (L.)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Ва)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Сичик-горобець *Glaucidium passerinum* (L.)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (Ва)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Сова довгохвоста *Strix uralensis* Pallas	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Ва)	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Сова бородата *Strix nebulosi* Forster	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Ва)	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Сиворакша *Coracias garrulus* L.	європейський (Бе), глобальний (Бо)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–
Жовна чорна *Dryocopus martius* (L.)	європейський (Бе)	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+

ДОДАТОК 3

Перелік та поширення рідкісних, вразливих і зникаючих видів риб, амфібій і ссавців лісових територій України

Умовні позначення

Охоронний статус видів:
національний (ЧКУ – Червона книга України),
європейський (ЄЧС – Європейський червоний список, Бе – Бернська конвенція),
глобальний (МСОП – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, Бо – Боннська конвенція,
Ва – Вашингтонська конвенція),
Категорії рідкісності видів амфібій, плазунів і ссавців: + – зникаючий, рідкісний або вразливий.

Раритетний вид (українська і латинська назви)	Охороннийстатус	Полісся		Лісостеп				Степ				Гірський Крим		Українські Карпати		
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV
Риби																
Лосось дунайський *Hucho hucho* (Linnaeus)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧК, Бе), глобальний (МСОП, Ва)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+
Харіус європейський *Thymallus thymallus* (Linnaeus)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧК, Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Земноводні																
Саламандра плямиста *Salamandra salamandra*	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+

(Linnaeus)																
Тритон карпатський *Lissotriton montadoni* (Boulenge)	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Тритон гірський *Mesotriton alpestris* (Laurenti)	національний (ЧКУ), європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Рахкавка звичайна *Hyla arborea* (L.)	європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	–	–	–
Тритон гребенястий *Triturus cristatus* (Laurenti)	європейський (Бе)	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–
Кажани																
Вечірниця велетенська *Nyctalus lasiopterus* (Schreber)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП, Бо)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–	+
Вечірниця мала *Nyctalus leisleri* (Kuhl)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Бо)	–	–	–	–	–	+	+	–	–	+	+	+	+	+	+
Вечірниця руда *Nyctalus noctula* (Schreber)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Бо)	+	+	+	+	+	+	–	–	+	+	+	+	+	+	+
Вухань звичайний *Plecotus auratus* (Linnaeus)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Нетопир лісовий	національний (ЧКУ),															

Pipistrellus nathusii (Keyserling et Blasius)	європейський (Бе), глобальний(Бо)	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	+	+	+
Нетопир-карлик *Pipistrellus pygmaeus* (Leac)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Бо)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Нічниця війчаста *Myotis nattereri* (Kuhl)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Бо)	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	+	+	+	+	+
Нічниця довговуха *Myotis bechsteinii* (Kuhl)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(МСОП, Бо)	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–+	+	+
Нічниця ставкова *Myotis dasycneme* (Boie)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧК, Бе), глобальний (МСОП, Бо)	+	–	–	–	+	+	–	–	–	–+	–	–	–	–	–
Широковух європейський *Barbastella Barbastellus* (Schreber)	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(МСОП, Бо)	+	–	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Хижі																
Ведмідь бурий *Ursus arctos* (Linnaeus)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС,Бе), глобальний (Ва)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Кіт лісовий *Felis sylvestris* Schrebe	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний(Ва)	+	+	+	–	–	–	–	–	–	+	–	–	+	+	+

Куниця лісова *Martes martes* (Pinel)	європейський (Бе)	–	–	–	–	+	+	+	+	+	–	+	–	–	–	–
Норка європейська *Mustela lutreola* Linnaeu	національний (ЧКУ), європейський (Бе), глобальний (МСОП)	–	–	+	–	+	+	–	–	–	+	–	–	+	+	+
Рись звичайна *Lynx lynx* (Linnaeus)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (Ва)	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Гризуни																	
Бобер європейський *Castor fiber* (Linnaeus)	європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	–
Ратичні																	
Зубр *Bison bonasus* (Linnaeus)	національний (ЧКУ), європейський (ЄЧС, Бе), глобальний (МСОП)	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+
Лось європейський *Alces alces* (Linnaeus)	європейський (Бе)	–	–	–	–	–	–	+	+	+	–	–	–	–	–	–
Олень благородний *Cervus elaphus* (Linnaeus)	європейський (Бе)	+	+	–	–	–	–	+	+	+	–	+	+	–	–	–

ДОДАТОК 4

Перелік видів рослин і тварин європейського значення, які постійно або тимчасово перебувають на території України

№	Код виду у Смарагдовій мережі	Назва виду латиною	Назва виду українською мовою
Рослини			
1.	2238	*Achillea glaberrima* Klokov	Деревій голий
2.	4068	*Adenophora lilifolia* (L.) A.DC.	Аденофора лілієлиста
3.	1939	*Agrimonia Pilosa* Ledeb.	Парило волосисте
4.	1516	*Aldrovanda vesiculosa* L.	Альдрованда пухирчаста
5.	2280	*Allium regelianum* A. Becker ex lljin	Цибуля Регеля
6.	1617	*Angelica (Ostericum) palustris* Besser	Маточник болотний
7.	2135	*Astragalus setosulus* Gontsch.	Астрагал щетинистий
8.	2136	*Astragalus tanaiticus* K.Koch	Астрагал донський
9.	2107	*Brassica taurica* (Tzvelev)	Капуста кримська
10.	1386	*Buxbaumia viridis* Hedw.	Буксбаумія зелена
11.	1832	*Caldesia parnassifolia* (L.) Parl.	Кальдезія білозоролиста
12.	4070	*Campanula serrata* (Kit. e Schult.) Hendrych	Дзвоники пилчасті
13.	2249	*Carlina onopordifolia* Besser ex Szafer, Kulcz. et Pawt.	Відкасник татарниколистий
14.	2256	*Centaurea pseudoleucolepis* Kleopow	Волошка несправжньо-блідолускова
15.	2109	*Cochlearia polonica* DC.	Ложечниця польська
16.	2287	*Colchicum fominii* Bordz.	Пізньоцвіт фоміна
17.	2110	*Crambe koktebelica* (Junge) N. Busch	Катран коктебельський
18.	4091	*Crambe tataria* Sebeok	Катран татарський
19.	2174	*Cyclamen kuznetzovii* Kotov et Chernova	Цикламен Кузнецова
20.	1902	*Cypripedium calceolus* L.	Зозулині черевички звичайні
21.	2264	*Dendranthema zawadskyi* (Ramat.) Kitam. typ. cons.	Дендрантема Завадського

22.	2073	*Dianthus hypanicus* Andrz.	Гвоздика бузька
23.	1381	*Dicranum viride* (Sull. & Lesq.) Lindb.	Дикран зелений
24.	1689	*Dracocephalum austriacum* L.	Змієголовник австрійський
25.	1393	*Drepanocladus vernicosus* (Mitt.) Hedenäs	Гаматокауліс глянсуватий
26.	4067	*Echium russicum* I.F. Gemlin	Синяк руський
27.	1898	*Eleocharis carniolica* W.DJ.Koch	Ситняг карніолійський
28.	2292	*Fritillaria montana* Hoppe	Рябчик гірський
29.	2139	*Genista tetragona* Besser	Дрік чотиригранний
30.	2327	*Himantoglossum caprinum* (M. Bieb.) K.Koch	Ремнепелюстник козячий
31.	4097	*Iris aphylla* L. subsp. hungarica Hegi	Півники угорські
32.	1805	*Jurinea cyanoides* L.	Юринея волошковидна
33.	2267	*Lagoseris purpurea* (Willd.) Boiss.	Лагозерис пурпуровий
34.	2115	*Lepidium turczaninowii* Lipsky	Хрінниця Турчанінова
35.	1758	*Ligularia sibirica* Cass.	Язичник сибірський
36.	1903	*Liparis loeselii* (L.) Rich.	Жировик Лозеля
37.	1428	*Marsilea quadrifolia* L.	Марсилія чотирилиста
38.	1389	*Meesia longiseta* Hedw	Меезія довгоніжкова
39.	2078	*Moehringia hypanica* Grynj et Klokov	Мерингія південнобузька
40.	2303	*Narcissus angustifolius* Curtis	Нарцис вузьколистий
41.	2201	*Onosma polyphylla* Ledeb.	Громовик багатолистий
42.	2098	*Paeonia tenuifolia* L.	Півонія тонколиста
43.	2316	*Poa granitica* Braun-Blanq	Тонконіг Дейла
44.	2093	*Pulsatilla grandis* Wender	Сон великий
45.	1477	*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l.	Сон розлогий
46.	2064	*Rheum rhaponticum* L.	Ревінь чорноморський
47.	4093	*Rhododendron luteum* Sweet	Рододендрон жовтий
48.	1528	*Saxifraga hirculus* L.	Ломикамінь болотний
49.	2116	*Schivereckia podolica* (Besser) Andrz. ex DC.	Шиверекія подільська
50.	4087	*Serratula lycopifolia* (P.Smirn.) J.Holub	Серпій вовконоголистий
51.	2271	*Serratula tanaitica* (P.Smirn.) J.Holub	Серпій донський

52.	2081	*Silene cretacea* Fisch.exSpreng.	Смілка крейдяна
53.	2333	*Steveniella satyrioides* (Spreng.) Schltr.	Стевеніела сатиріовидна
54.	2319	*Stipa syreistschikowii* P.Smirn.	Ковила Сирейщикова
55.	2186	*Syringa josikaea* JJacq.exRchb.	Бузок угорський
56.	1437	*Thesium ebracteatum* Hayne	Льонолисник безприквітковий
57.	4116	*Tozzia carpatica* Wol	Тоція карпатська
Птахи			
1.	A402	*Accipiter brevipes (*Severtzov*)*	Яструб коротконогий
2.	A294	*Acrocephalus paludicola (*Vieillot*)*	Очеретянка прудка
3.	A223	*Aegolius funereus* (L.)	Сич волохатий
4.	A079	*Aegypius monachus* (L.)	Гриф чорний
5.	A229	*Alcedo atthis* (L.)	Рибалочка
6.	A042	*Anser erythropus* (L.)	Гуска мала
7.	A255	*Anthus campestris* (L.)	Щеврик польовий
8.	A091	*Aquila chrysaetos* (L.)	Беркут
9.	A090	*Aquila clanga* (Pallas)	Підорлик великий
10.	A404	*Aquila heliaca* Savigny	Могильник
11.	A089	*Aquila pomarina* Brehm	Підорлик малий
12.	A029	*Ardea purpurea* (L.)	Чапля руда
13.	A024	*Ardeola ralloides* Scopoli	Чапля жовта
14.	A222	*Asio flammeus* (Pontoppidan)	Сова болотяна
15.	A060	*Aythya nyroca* (Güldenstädt)	Чернь білоока
16.	A021	*Botaurus stellaris* (L.)	Бугай
17.	A215	*Bubo bubo* (L.)	Пугач
18.	A133	*Burhinus oedicnemus* (L.)	Лежень
19.	A403	*Buteo rufinus (*Cretzschmar),	Канюк степовий
20.	A224	*Caprimulgus europaeus* L.	Дрімлюга
21.	A138	*Charadrius alexandrinus (*L.*)*	Пісочник морський
22.	A417	*Charadrius asiaticus* Pallas	Пісочник каспійський
23.	A139	*Charadrius morinellus (*L.*)*	Хрустан
24.	A198	*Chlidonias leucopterus (*Temm*)*	Крячок білокрилий
25.	A197	*Chlidonias niger (*L.)	Крячок чорний
26.	A031	*Ciconia ciconia (*L.)	Лелека білий
27.	A030	*Ciconia nigra (*L.)	Лелека чорний
28.	A080	*Circaetus gallicus (*Gmelin*)*	Змієїд
29.	A081	*Circus aeruginosus (*L.)	Лунь очеретяний
30.	A082	*Circus cyaneus (*L.)	Лунь польовий
31.	A083	*Circus macrourus (*Gmelin*)*	Лунь степовий

32.	A084	*Circus pygargus (*L.)	Лунь лучний
33.	A231	*Coracias garrulus* L.	Сиворакша
34.	A122	*Crex crex (*L.)	Деркач
35.	A037	*Cygnus columbianus bewickii* Yarrell	Лебідь малий
36.	A038	*Cygnus cygnus (*L.)	Лебідь-кликун
37.	A239	*Dendrocopos leucotos (*Bech.*)*	Дятел білоспинний
38.	A238	*Dendrocopos medius (*L.)	Дятел середній
39.	A429	*Dendrocopos syriacus (*Hemprich et Ehrenberg*)*	Дятел сирійський
40.	A236	*Dryocopus martius (*L.)	Жовна чорна
41.	A027	*Egretta alba (*L.)	Чепура велика
42.	A026	*Egretta garzetta (*L.)	Чепура мала
43.	A379	*Emberiza hortulana* Blyth	Вівсянка садова
44.	A511	*Falco cherrug* Gray	Балабан
45.	A098	*Falco columbarius* L.	Підсоколик малий
46.	A095	*Falco naumanni* Fleische	Боривітер степовий
47.	A103	*Falco peregrinus* Tunstall	Сапсан
48.	A097	*Falco vespertinus* L.	Кібчик
49.	A321	*Ficedula albicollis (*Temminck*)*	Мухоловка білошия
50.	A320	*Ficedula parva (*Bechstein*)*	Мухоловка мала
51.	A154	*Gallinago media (*Latham*)*	Баранець великий
52.	A002	*Gavia arctica (*L.)	Гагара чорношия
53.	A001	*Gavia stellata (*Pontoppidan*)*	Гагара червоношия
54.	A189	*Gelochelidon nilotica (*Gmelin*)*	Крячок чорнодзьобий
55.	A515	*Glareola nordmanni* Nordmann	Дерихвіст степовий
56.	A135	*Glareola pratincola (*L.)	Дерихвіст лучний
57.	A217	*Glaucidium passerinum (*L.)	Сичик-горобець
58.	A127	*Grus grus (*L.)	Журавель сірий
59.	A078	*Gyps fulvus (*Hablizl*)*	Сип білоголовий
60.	A092	*Hieraaetus pennatus (*Gmelin)	Орел-карлик
61.	A131	*Himantopus himantopus (*L.)	Кулик-довгоніг
62.	A398	*Histrionicus histrionicus (*L.)	Каменярка
63.	A418	*Hoplopterus spinosus (*L.)	Чайка шпорова
64.	A022	*Ixobrychus minutus (*L.)	Бугайчик
65.	A338	*Lanius collurio* L.	Сорокопуд терновий
66.	A339	*Lanius minor* Gmelin	Сорокопуд чорнолобий
67.	A180	*Larus genei* Breme	Мартин тонкодзьобий
68.	A176	*Larus melanocephalus* Temm.	Мартин середземноморський
69.	A177	*Larus minutus* Pallas	Мартин малий

70.	A157	*Limosa lapponica (*L.)	Грицик малий
71.	A246	*Lullula arborea (*L.)	Жайворонок лісовий
72.	A272	*Luscinia svecica (*L.)	Синьошийка
73.	A242	*Melanocorypha calandra (*L.)	Жайворонок степовий
74.	A525	*Melanocorypha yeltoniensis (*J. R. Forster*)*	Жайворонок чорний
75.	A068	*Mergus albellus* L.	Крех малий
76.	A073	*Milvus migrans (*Boddaert*)*	Шуліка чорний
77.	A074	*Milvus milvus (*L.)	Шуліка рудий
78.	A077	*Neophron percnopterus (*L.)	Стерв'ятник
79.	A159	*Numenius tenuirostris* Vieillot	Кульон тонкодзьобий
80.	A216	*Nyctea scandiaca (*L.)	Сова біла
81.	A023	*Nycticorax nycticorax (*L.)	Квак
82.	A533	*Oenanthe pleschanka (*Lepechin*)*	Камянка лиса
83.	A129	*Otis tarda* L.	Дрохва
84.	A071	*Oxyura leucocephala (*Scopoli*)*	Савка
85.	A020	*Pelecanus crispus* Bruch	Пелікан кучерявий
86.	A019	*Pelecanus onocrotalus* L.	Пелікан рожевий
87.	A072	*Pernis apivorus (*L.)	Осоїд
88.	A393	*Phalacrocorax pygmeus (*Pall.*)*	Баклан малий
89.	A171	*Phalaropus fulicarius (*L.)	Плавунець плоскодзьобий
90.	A170	*Phalaropus lobatus (*L.)	Плавунець круглодзьобий
91.	A241	*Picoides tridactylus (*L.)	Дятел трипалий
92.	A234	*Picus canus* Gmelin	Жовна сива
93.	A034	*Platalea leucorodia* L.	Косар
94.	A032	*Plegadis falcinellus (*L.)	Коровайка
95.	A140	*Pluvialis apricaria (*L.)	Сивка звичайна
96.	A007	*Podiceps auritus (*L.)	Пірникоза червоношия
97.	A124	*Porphyrio porphyrio (*L.)	Султанка
98.	A120	*Porzana parva (*Scopoli*)*	Погонич малий
99.	A119	*Porzana porzana (*L.)	Погонич звичайний
100.	A121	*Porzana pusilla (*Pallas*)*	Погонич-крихітка
101.	A132	*Recurvirostra avosetta* L.	Чоботар
102.	A195	*Sterna albifrons* Pallas	Крячок малий
103.	A190	*Sterna caspia (*Pallas*)*	Крячок каспійський
104.	A193	*Sterna hirundo* L.	Крячок річковий
105.	A457	*Strix nebulosa* Forster	Сова бородата
106.	A220	*Strix uralensis* Pallas	Сова довгохвоста
107.	A456	*Surnia ulula* (L.)	Сова яструбина

108.	A307	*Sylvia nisoria* (Bechstein)	Кропив'янка рябогруда
109.	A397	*Tadorna ferruginea* (Pallas)	Огар
110.	A128	*Tetrax tetrax* (L.)	Тетерук
111.	A166	*Tringa glareola* L.	Коловодник болотяний
112.	A167	*Xenus cinereus* (Guldenstad)	Мородунка
Ссавці			
1.	1308	*Barbastella barbastellus* Schreber	Широковух європейський
2.	2647	*Bison bonasus* L.	Зубр
3.	1352	*Canis lupus* L.	Вовк
4.	1337	*Castor fiber* L.	Бобе́р європе́йський
5.	2604	*Desmana moschata* (L.)	Хохуля руська
6.	1355	*Lutra lutra* (L.)	Видра річкова
7.	1361	*Lynx lynx* (L.)	Рись
8.	2612	*Microtus tatricus* (Kratochvil)	Полівка татранська
9.	1310	*Miniopterus schreibersii* (Kuhl)	Довгокрил звичайний
10.	1366	*Monachus monachus* (Herm.)	Тюлень-монах
11.	2633	*Mustela eversmannii* Lesson	Тхір степовий
12.	1356	*Mustela lutreola* (L.)	Норка європейська
13.	1323	*Myotis bechsteinii* (Kuhl)	Нічниця довговуха
14.	1307	*Myotis blythii* (Monticelli)	Нічниця гостровуха
15.	1318	*Myotis dasycneme* (Boie)	Нічниця ставкова
16.	1321	*Myotis emarginatus* (Boie)	Нічниця триколірна
17.	1324	*Myotis myotis* (Borkhausen)	Нічниця велика
18.	1351	*Phocoena phocoena* (L.)	Морська свиня (азовка)
19.	1910	*Pteromys volans* (L.)	Політуха сибірська
20.	1304	*Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber)	Підковоніс великий
21.	1303	*Rhinolophus hipposideros* (Bechstein)	Підковоніс малий
22.	2613	*Spalax graecus* Nehring	Сліпак буковинський
23.	1335	*Spermophilus citellus* (L.)	Ховрах європейський
24.	2608	*Spermophilus suslicus* (Gueld.)	Ховрах крапчастий
25.	1349	*Tursiops truncatus* (Montagu)	Афаліна
26.	1354	*Ursus arctos* L.	Ведмідь бурий
27.	2635	*Vormela peregusna* (Gueld.)	Перегузня
Земноводні			
1.	1188	*Bombina bombina* (L.)	Кумка червоночерева
2.	1193	*Bombina variegata* (L.)	Кумка жовточерева
3.	1166	*Triturus cristatus* (Laurenti)	Тритон гребенястий

4.	1993	*Triturus dobrogicus* (Kiritzescu)	Тритон дунайський
5.	1171	*Triturus karelinii* (Strauch)	Тритон Кареліна
6.	2001	*Triturus montandoni* (Boulenge)	Тритон карпатський
Плазуни			
1.	1279	*Elaphe quatuorlineata* (Lacepede)	Полоз чотирисмугий
2.	1293	*Elaphe situla* (L.)	Полоз леопардовий
3.	1220	*Emys orbicularis* (L.)	Черепаха болотяна
4.	1298	*Vipera ursinii* (Christoph)	Гадюка степова
Безхребетні			
1.	4011	*Bolbelasmus unicornis* (Scrank)	Больбелязм однорогий
2.	1085	*Buprestis splendens* (Fabricius)	Златка блискуча
3.	1078	*Callimorpha quadripunctaria* (Poda)	Ведмедиця Гера
4.	4012	*Carabus hampei* (Kuster)	Турун Гампея
5.	4013	*Carabus hungaricus* (Fabricius)	Турун угорський
6.	1080	*Carabus olympiae* (Sella)	Турун Олімпія
7.	4014	*Carabus variolosus* Fabricius	Турун приводний
8.	4015	*Carabus zawadszkii* Kraatz	Турун Завадського
9.	4028	*Catopta thrips* (Hübner)	Катопта тріпс
10.	1088	*Cerambyx cerdo* (L.)	Вусач великий
11.	1044	*Coenagrion mercuriale* (Charp)	Стрілка Меркурія
12.	4045	*Coenagrion ornatum* (Sélys)	Стрілка прикрашена
13.	1071	*Coenonympha oedippus* (Fabricius)	Сінниця Едіп, Прочанок Едіп
14.	4030	*Colias myrmidone* Esper	Жовтюх шапранець
15.	1086	*Cucujus cinnaberinus* (Scopoli)	Плоскотілка червона
16.	1081	*Dytiscus latissimus* (L.)	Плавунець широкий
17.	1074	*Eriogaster catax* (L.)	Коконопряд золотистий
18.	1065	*Euphydryas aurinia* (Rottemburg)	Рябець Аврінія, аврінія скабіоза
19.	4035	*Gortyna borelii* Pierret	Совка смовдева
20.	1082	*Graphoderus bilineatus* (De Geer)	Плавунець дволінійний
21.	4036	*Leptidea morsei* (Fenton)	Білюшок Морзе
22.	1042	*Leucorrhinia pectoralis* (Charpentier)	Білоноска (бабка) болотяна, левкорнія лісова
23.	1083	*Lucanus cervus* (L.)	Рогач звичайний, жук-олень

24.	1060	*Lycaena dispar* (Haworth)	Дукачик непарний, синявець (червінець) непарний
25.	4038	*Lycaena helle* Denis & Schiffermüller	Дукачик блакитнуватий
26.	1061	*Maculinea nausithous* (Bergsträsser)	Синявець чорноватий
27.	1059	*Maculinea teleius* (Bergsträsser)	Синявець Телей
28.	1089	*Morimus funereus* (Mulsant)	Морімус темний
29.	4039	*Nymphalis vaualbum* (Denis & Schiffermülle)	Сонцевик фау-біле
30.	1037	*Ophiogomphus cecilia* (Fourcroy)	Офігомфус Цецилія
31.	1084	*Osmoderma eremita* (Scopoli)	Самітник звичайний
32.	4021	*Phryganophilus ruficollis* (Fabr.)	Фріганофіл рудуватий
33.	4020	*Pilemia tigrina* Mulsant	Пілемія тигрова
34.	4042	*Polyommatus eroides* (Kurentzov)	Синявець балканський
35.	4022	*Probaticus subrugosus* (Dufts.)	Пробатікус зморшкуватий
36.	4024	*Pseudogaurotina excellens* Brancs	Псевдогаротіна відмінна
37.	4043	*Pseudophilotes bavius* (Evers.)	Синявець Бавій
38.	4026	*Rhysodes sulcatus* (Fabricius)	Різодій борознистий
39.	1087	*Rosalia alpina* L.	Розалія альпійська
40.	1016	*Vertigo moulinsiana* (Dupuy)	Вертіго молінсіана
41.	4044	*Xylomoia strix* Mikkola	Ксиломоя стрікс
Риби			
1.	1101	*Acipenser sturio* L.	Осетер атлантичний
2.	1103	*Alosa fallax* Lacépède	Фінта середземноморська
3.	4125	*Alosa immaculata* Bennet	Оселедець чорноморсько-азовський прохідний
4.	4126	*Alosa maeotica* Grimm	Оселедець чорноморсько-азовський морський
5.	2491	*Alosa pontica* Bennett	Оселедець чорноморсько-азовський прохідний
6.	4127	*Alosa tanaica* (Grimm)	Пузанок азовський
7.	1130	*Aspius aspius* (L.)	Білизна звичайна
8.	1138	*Barbus meridionalis* A. Risso	Марена балканська
9.	1141	*Chalcalburnus chalcoides*	Шемая звичайна

		(Güldenstädt)	
10.	1149	*Cobitis taenia* L.	Щипавка звичайна
11.	1163	*Cottus gobio* L.	Бабець звичайний
12.	4123	*Eudontomyzon danfordi* Regan	Мінога карпатська
13.	2484	*Eudontomyzon mariae* (Berg)	Мінога українська
14.	1124	*Gobio albipinnatus* Lukasch	Пічкур світлоплавцевий
15.	2511	*Gobio kessleri* (Dybowski)	Пічкур дністровський довговусий
16.	1122	*Gobio uranoscopus* (Agassiz)	Пічкур дунайський
17.	2555	*Gymnocephalus baloni* Holcík & Hensel	Йорж Балона
18.	1157	*Gymnocephalus schraetzer* L.	Йорж смугастий
19.	1105	*Hucho hucho* (L.)	Лосось дунайський
20.	1131	*Leuciscus souffia* (Risso)	Ялець-андруга
21.	1145	*Misgurnus fossilis* (L.)	В'юн звичайний
22.	2522	*Pelecus cultratus* (L.)	Чехоня звичайна
23.	4009	*Phoxinus percnurus* (Pallas)	Гольян озерний
24.	1134	*Rhodeus sericeus amarus* (Bloch)	Гірчак європейський
25.	1146	*Sabanejewia aurata* (De Filippi)	Щипавка золотиста звичайна
26.	2011	*Umbra krameri* Walbaum	Умбра звичайна
27.	1160	*Zingel streber* (Siebold)	Чоп малий
28.	1159	*Zingel zingel* L.	Чоп звичайний

ДОДАТОК 5

Перелік видів природних оселищ європейського значення, які перебувають на території України

* - група оселищ є в Україні
** - група оселищ є в Україні та в Криму
? - наявність групи оселищ викликає сумніви
*? - група оселищ мабуть є, але немає прямих даних, неможливо вказати конкретну територію
р - наявність частини вказаної групи оселищ

Код EUNIS	Назва оселища згідно з EUNIS (резол. 4 (1996) Бернськоїконвенції)	Є в Україні
A	**Морські оселища / Marine habitats**	
A1.11	Угруповання двостулкових молюсків та/або вусоногих ракоподібних / Mussel and/or barnacle communities	*
A1.22	Двостулкові молюски та фукоїди на помірно відкритих узбережжях / Mussels and fucoids on moderately exposed shores	*
A1.44	Угруповання печер і нависаючих карнизів (виступів) літоралі / Communities of littoral caves and overhangs	*
A2.2	Піщані та мулисті обмілини літоралі / Littoral sand and muddy sand	*
A2.3	Ділянки літоралі, де накопичується мул / Littoral mud	*
A2.4	Змішані відкладення літоралі / Littoral mixed sediments	*
A2.5	Узбережні засолені болота (марші) та солоні очеретяні зарості / Coastal saltmarshes and saline reedbeds	*
A2.61	Зарості рупії морської на відкладах літоралі / Seagrass beds on littoralsediments	*
A2.72	Обростання двостулковими молюсками на відкладеннях літоралі / Littoral mussel beds on sediment	?
A3	Скелі та інші тверді субстрати інфраліторальної зони / Infralittoral rockand other hard substrata	*
A4	Скелі та інші тверді субстрати приліторальної зони / Circalittoral rockand other hard substrata	*
A5	Субліторальні відклади / Sublittoral sediment	*
B	**Узбережні оселища / Coastal habitats**	
B1.1	Лінії прибою піщаних пляжів / Sand beach driftlines	*
B1.3	Рухомі узбережні дюни / Shifting coastal dunes	*
B1.4	Стабільні узбережні дюни з трав'яною рослинністю ("сірі дюни") / Coastalstable dune grassland (grey dunes)	*
B1.8	Вогкі та мокрі міждюнні улоговини / Moist and wet dune slacks	*
B2.1	Лінії прибою галькових пляжів / Shingle beach driftlines	*

B2.3	Верхні галькові пляжі з незімкненою рослинністю / Upper shinglebeaches with open vegetation	*
B3.3	Скельні кліфи, виступи та узбережжя з покритонасінними росли-нами / Rock cliffs, ledges and shores, with angiosperms	*
C	**Континентальні поверхневі води / Inland surface waters**	
C1.1	Постійні оліготрофні озера та стави / Permanent oligotrophic lakes, pondsand pools	*
C1.222	Плавучі зарості *Hydrocharis morsus-ranae* / Floating *Hydrocharis morsus-ranae* rafts	*
C1.223	Плавучі зарості *Stratiotes aloides* / Floating *Stratiotes aloides* rafts	*
C1.224	Плавучі колонії *Utricularia australis* і *Utricularia vulgaris* / Floating *Utricularia australis* and *Utricularia vulgaris* colonies	*
C1.225	Плавучі "килимки" *Salvinia natans* / Floating *Salvinia natans* mats	*
C1.226	Плавучі угруповання *Aldrovanda vesiculosa* / Floating *Aldrovandavesiculosa* communities	*
C1.25	Занурені "килими" харових водоростей у мезотрофних водоймах / Charophyte submerged carpets in mesotrophic waterbodies	*
C1.32	Вільноплавуча рослинність еутрофних водойм / Free-floating vegetationof eutrophic waterbodies	*
C1.33	Укорінена занурена рослинність евтрофних водойм / Rooted submergedvegetation of eutrophic waterbodies	*
C1.3411	Угруповання *Ranunculus* на мілководді / *Ranunculus* communities inshallow water	*
C1.3413	Зарості *Hottonia palustris* на мілководді / *Hottonia palustris* beds in shallowwater	*
C1.4	Постійні дистрофні озера та стави / Permanent dystrophic lakes, ponds andpools	*
C1.5	Постійні континентальні солоні й солонуваті озера та стави / Permanent inland saline and brackish lakes, ponds and pools	*
C1.66	Тимчасові континентальні солоні й солонуваті водойми / Temporaryinland saline and brackish waters	*
C1.67	Турлоги та луки які утворюються на дні тимчасових озер / Turloughand lake-bottom meadows	*
C2.12	Жорстководні (твердоводні) джерела / Hard water springs	*
C2.18	Ацидофільна оліготрофна рослинність витоків джерел (джереловищ) / Acid oligotrophic vegetation of spring brooks	*
C2.19	Кальцефільна оліготрофна рослинність витоків джерел /	?

	Lime-rich oligotrophic vegetation of spring brooks	
C2.1A	Мезотрофна рослинність витоків джерел (джереловищ) / Mesotrophicvegetation of spring brooks	*?
C2.1B	Евтрофна рослинність витоків джерел (джереловищ) / Eutrophicvegetation of spring brooks	*?
C2.25	Ацидофільна оліготрофна рослинність річок зі швидкою течією / Acid oligotrophic vegetation of fast-flowing streams	*?
C2.26	Кальцефільна оліготрофна рослинність річок зі швидкою течією / Lime-rich oligotrophic vegetation of fast-flowing streams	?
C2.27	Мезотрофна рослинність річок зі швидкою течією / Mesotrophicvegetation of fast-flowing streams	*?
C2.28	Евтрофна рослинність річок зі швидкою течією / Eutrophic vegetation offast-flowing streams	*?
C2.33	Мезотрофна рослинність річок з повільною течією / Mesotrophicvegetation of slow-flowing rivers	*
C2.34	Евтрофна рослинність річок з повільною течією / Eutrophic vegetationof slow-flowing rivers	*
C3.4	Маловидові прибережні зарості низькорослої прибережноводної або плаваючої рослинності / Species-poor beds of low-growing water-fringingor amphibious vegetation	*
C3.51	Євросибірські угруповання з карликовою жорстколистою одноріч-ною прибережноводною рослинністю (за винятком угруповань C3.5131з ситником жаб'ячим) / Euro-Siberian dwarf annual amphibiousswards (but excluding C3.5131 Toad-rush swards)	*
C3.55	Рідко вкриті рослинністю прибережнорічкові галечники / Sparselyvegetated river gravel banks	*
C3.62	Прибережнорічкові галечники не вкриті рослинністю / Unvegetatedriver gravel banks	*
D	**Трясовини, верхові та низинні болота / Mires, bogs and fens**	
D2.226	Придунайські низинні осокові болота *з Carex nigra, Carex canescens, Carex echinata* / Peri-Danubian black-white-star sedge fens	*
D2.3	Перехідні трясовини та сплавини / Transition mires and quaking bogs	*
D4.1	Багаті болота, включаючи евтрофні високотравні болота, затоплені й заболочені ділянки на вапняках / Rich fens, including eutrophic tall-herbfens and calcareous flushes and soaks	*
D5.2	Зарості великих осок, зазвичай, за відсутності відкритого	*

	дзеркала води / Beds of large sedges normally without free-standing water	
D6.1	Континентальні засолені болота (марші) / Inland saltmarshes	*
D6.23	Внутрішні (віддалені від моря) іберійські засолені улоговинні луки / Interior Iberian salt pan meadows	.
E	**Трав'яні угруповання та ділянки з домінуванням різнотрав'я, мохів чи лишайників / Grasslands and lands dominated by forbs, mosses or lichens**	
E1.11	Євросибірські угруповання на уламках скельних порід / Euro-Siberianrock debris swards	*
E1.12	Євросибірські піонерні угруповання на карбонатних піщаних субстратах / Euro-Siberian pioneer calcareous sand swards	*
E1.2	Багаторічні трав'яні угруповання та вилуговані степи на вапняках / Perennial calcareous grassland and basic steppes	*
E1.3	Середземноморські ксерофітні трав'яні угруповання (луки) / Mediterranean xeric grassland	**
E1.71	Зарості з *Nardus stricta* / *Nardus stricta* swards	*
E1.9	Незімкнені несередземноморські угруповання на сухих кислих і нейтральних субстратах, включаючи континентальні дюнні луки / Open non-Mediterranean dry acid and neutral grassland, including inland dunegrassland	*
E2.2	Низинні та середньовисотні викошувані луки / Low and medium altitudehay meadows	*
E2.3	Гірські викошувані луки / Mountain hay meadows	*
E3.4	Вогкі або мокрі оліготрофні й мезотрофні луки / Moist or wet eutropicand mesotrophic grassland	*
E3.5	Вогкі або мокрі оліготрофні луки / Moist or wet oligotrophic grassland	*
E4.11	Борео-альпійські кислуваті лучні та трав'яні оселища в місцях залягання снігу (сніжниках) / Boreo-alpine acidocline snow-patch grassland andherb habitats	*
E4.12	Борео-альпійські вапнисті лучні та трав'яні оселища в місцях залягання снігу (сніжниках) / Boreo-alpine calcicline snow-patch grassland and herbhabitats	*
E4.3	Альпійські та субальпійські луки на кислому субстраті / Acid alpineand subalpine grassland	*
E4.4	Альпійські та субальпійські луки на вапняках / Calcareous alpine andsubalpine grassland	*
E5.4	Вогкі або мокрі високотравні папоротникові угруповання та луки / Moist or wet tall-herb and fern fringes and meadows	*

E5.5	Субальпійські вогкі або мокрі високотравні та папоротникові зарості / Subalpine moist or wet tall-herb and fern stands	*
E6.2	Континентальні віддалені від моря засолені степи / Continental inlandsalt steppes	*
F	**Пустища, чагарники та тундра / Heathland, scrub and tundra**	
F2.22	Альпійські кислуваті пустища / Alpide acidocline *Rhododendron* heaths	*
F2.26	Пустища *Bruckenthalia* / *Bruckenthalia* heaths	*
F3.16	Чагарникові зарості *Juniperus communis* / *Juniperus communis* scrub	*
F3.241	Центральноєвропейські субконтинентальні чагарники / CentralEuropean subcontinental thickets	*
F3.245	Східносередземноморські листопадні чагарники / Eastern Mediterraneandeciduous thickets	**
F3.247	Понтично-сарматські листопадні чагарники / Ponto-Sarmatic deciduousthickets	*
F4.2	Сухі чагарникові пустища / Dry heaths	*
F5.13	Ялівцевий маторраль / Juniper matorral	**
F7	Колючі середземноморські пустища (фригани, пустища рускусу та узбережна рослинність кліфів) / Spiny Mediterranean heaths (phrygana,hedgehog-heaths and related coastal cliff vegetation)	**?
F9.1	Прирічкові чагарники / Riverine scrub	*
G	**Лісисті території, ліси та інші заліснені землі / Woodland, forest and other wooded land**	
G1.11	Прирічкові ліси з *Salix* / Riverine *Salix* woodland	*
G1.12	Борео-альпійські прибережні галерейні ліси / Boreo-alpine ripariangalleries	*
G1.21	Прирічкові лісисті території з *Fraxinus - Alnus*, вологі під час повені, але не в межень / Riverine *Fraxinus - Alnus* woodland, wet at high but not atlow water	*
G1.22	Мішані ліси з *Quercus - Ulmus - Fraxinus* уздовж великих рік / Mixed *Quercus - Ulmus - Fraxinus* woodland of great rivers	*
G1.4115	Східнокарпатські заболочені ліси з *Alnus glutinosa* / Eastern Carpathian *Alnus glutinosa* swamp woods	*
G1.414	Степові заболочені ліси з *Alnus glutinosa* / Steppe swamp *Alnus glutinosa* woods	*
G1.51	Сфагнові ліси з *Betula* / Sphagnum *Betula* woods	*
G1.6	Букові ліси / *Fagus* woodland	*

G1.7	Термофільні листопадні ліси / Thermophilous deciduous woodland	*
G1.8	Ацидофільні ліси з домінуванням *Quercus* / Acidophilous *Quercus*-dominated woodland	*
G1.925	Бореальні ліси з *Populus tremula* / Boreal *Populus tremula* woods	*
G1.A1	Ліси з *Quercus - Fraxinus - Carpinus betulus* на евтрофних і мезотрофних ґрунтах */ Quercus - Fraxinus - Carpinus betulus* woodland on eutrophicand mesotrophic soils	*
G1.A4	Ліси на схилах і в ущелинах / Ravine and slope woodland	*
G3.1B	Альпійські і Карпатські субальпійські ліси з *Picea* / Alpine and Carpathian subalpine *Picea* forests	*
G3.1F	Анклави лісів з *Picea abies* / Enclave *Picea abies* forests	*
G3.25	Карпатські ліси з *Larix* and *Pinus cembra* / Carpathian *Larix* and *Pinuscembra* forests	*
G3.4232	Сарматські степові ліси з *Pinus sylvestris* / Sarmatic steppe *Pinus sylvestris* forests	*
G3.4E	Понто-кавказькі ліси з *Pinus sylvestris* / Ponto-Caucasian *Pinus sylvestris* forests	**
G3.5	Ліси з *Pinus nigra* (за винятком G3.57 : лісонасаджень *Pinus nigra*) / *Pinus nigra* woodland (but excluding G3.57 : *Pinus nigra* reforestation)	**
G3.7	Рівнинні до монтанних середземноморські ліси з *Pinus* (за винятком	**
	Pinus nigra) / Lowland to montane mediterranean *Pinus* woodland (excluding *Pinusnigra*)	
G3.9	Хвойні ліси з домінуванням *Cupressaceae* або *Taxaceae* / Coniferouswoodland dominated by *Cupressaceae* or *Taxaceae*	**
G3.E	Неморальні заболочені хвойні ліси / Nemoral bog conifer woodland	*
H	**Континентальні оселища не вкриті або слабко вкриті рослинністю / Inland unvegetated or sparsely vegetated habitats**	
H1	Суходільні підземні порожнини, печерні комплекси, коридори та водойми / Terrestrial underground caves, cave systems, passages and waterbodies	*
H2.3	Температурно-монтанні кислі силікатні осипища / Temperate-montane acidsiliceous screes	*
H2.4	Температурно-монтанні карбонатні та ультралужні осипища / Temperate-montane calcareous and ultra-basic screes	*

H2.5	Кислі силікатні осипища теплих експозицій / Acid siliceous screes ofwarm exposures	*
H2.6	Карбонатні та ультралужні осипища теплих експозицій / Calcareous and ultra-basic screes of warm exposures	*
H3.1	Кислі силікатні континентальні кліфи / Acid siliceous inland cliffs	*
H3.2	Лужні та ультра лужні континентальні кліфи / Basic and ultra-basicinland cliffs	*
H3.511	Вапнякові каррові відслонення / Limestone pavements	*
X	**Комплекси оселищ / Habitat complexes**	
X01	Естуарії / Estuaries	*
X02	Солоні узбережні лагуни / Saline coastal lagoons	*
X03	Солонуваті узбережні лагуни / Brackish coastal lagoons	*
X04	Комплекси верхових боліт / Raised bog complexes	*
X09	Лісові пасовища (з деревним ярусом, що перекриває пасовище) / Pasture woods (with a tree layer overlying pasture)	*?
X18	Лісостеп / Wooded steppe	*
X29	Острівні солоні озера / Salt lake islands	*
X35	Континентальні піщані дюни / Inland sand dunes	*

ДОДАТОК 6

Рекомендації щодо режимів збереження зникаючих, рідкісних та вразливих угруповань лісових екосистем України, що включені до Зеленої книги України

№	Синтаксони лісових екосистем та інші формації лісів природного і штучного походження (занесені до переліку Зеленої книги України)	Код природного оселища в EUNIS (див. додаток 5)	Режими природоохоронних та лісогосподарських заходів в залежності від категорій природнозаповідного фонду України та за межами ПЗФ		
			Території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ	Території інших категорій природно-заповідного фонду України (зони регульованої рекреації національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказники тощо)	Господарські зони національних природних і регіональних ландшафтних парків, буферні зони, зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників та окремі ділянки рідкісних рослиннихугруповань за межами природно-заповідного фонду (ПЗФ)
Карпати					
1	**Ялиново-кедровос основі ліси *(Piceeto (abietis)– Pineta (cembrae)***	**G3.25**	Потребують режиму суворої заповіднос ті**. Рекомендується посилення заходів з охорони від самовільних рубок, організація охорони урожаю від знищення кедрів-	Дозволяється проведення освітлення, прочищення та проріджування, спрямованих на усунення конкуренції супутніх кедровій сосні порід, вибіркові санітарні рубки, сприяння поновленню сосни кедрової та створення часткових культур	Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, спрямованих на виведення та утримання у верхньому ярусі сосни кедрової європейської. Розширення ареалу місцезростанняза рахунок створення лісових

			ками та сойками.	кедрової сосни. Захист урожаю шишок від знищення птахами.	культур кедрової сосни європейської. Протипожежні та профілактичні заходи з метою недопущення скорочення ареалу кедрової сосни.
2	**Соснові ліси *(Pineta (sylvestris)***	**G3.4C9**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої чи регульованої заповідності. Дозволяється заготівлянасіння, сприяння природному поновленню.Рекомендувати (за умови оптимального розташування) переведення в категорії територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і НПП, заповіднихурочищ.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються рубки догляду слабкої та середньої інтенсивності, спрямовані на усунення конкуренції другорядних порід.
3	**Березово–соснові гірські ліси *(Betuleto (pendulae)–Pineta (sylvestris)***	**G3.E2**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються освітлення та прочищення з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення сосни місцевого походження.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлень та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур сосни реліктового походження.

4	**Ялиново–соснові ліси *(Piceeto (abietis)–Pineta (sylvestris)***	**G3.E5**	Потребують режиму суворої заповідності**. Дозволяється заготівля насіння та живців для відтворення сосни місцевого походження; сприяння природному поновленню.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення освітлення та прочищень з метою усунення конкуренції другорядних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню, створення часткових культур.
5	**Скельно-дубово–соснові ліси *(Querceto (petraeae)–Pineta (sylvestris)***	**G1.87**	Потребують режиму суворої заповідності.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення сосни місцевого походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.
6	**Ялиново–ялицево–соснові ліси *(Piceeto (abietis)–Abieto (albae)-Pineta (sylvestris)***	**G3.1B22**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.
7	**Болотні ліси з**	**G3.E1**	Потребують режиму суворої заповіднос	Потребують режиму суворої заповідності.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється

	Pinus mugo		ті**.	Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту сосни.	заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту сосни. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
8	**Букові ліси *(Fageta (sylvaticae)***	**G1.61 G1.63 G1.66**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки. Дозволяється заготівля насіння, заходів із сприяння природному поновленню. Доцільно переведення найбільш цінних і збережених ділянок (заумови оптимального розташування) до територій заповідників, заповідних зон національних та регіональних парків, у заповідні урочища.	Дозволяється проведення комплексу лісогосподарських заходів, що забезпечують переважно природне поновлення насаджень. Потребують режиму регульованого заповідання. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів, що сприяють природному поновленню. Ділянки не охоплені охороною доцільно включати до складу ПЗФ у вигляді об'єктів відповідних категорій.
9	**Буково-тисові ліси *(Fageta (sylvaticae) taxoso (baccatae)***	**G1.6D21**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту тиса ягідного.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту тису ягідного (видалення конкурентних

					порід, рихлення верхнього шару ґрунту).
10	**Дакійські буковіліси *з Symphytum і з Lunaria rediviva***	*G1.6D 21X*	Потребують режиму регульованого заповідання **.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту тиса ягідного.	Потребують режиму регульованого заповідання. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів, що сприяють природному поновленню. Ділянки не охоплені охороною доцільно включати до складу ПЗФ у вигляді об'єктів відповідних категорій.
11	**Буково-яворові ліси *(Fageto (sylvaticae)-Acereta (pseudoplatani)***	**G1.65**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються проведення рубок догляду та санітарних рубок, спрямованих наутримання явора у верхньому ярусі.	Традиційний режим господарювання. Перехід на вибіркову систему ведення лісового господарства і наближеного до природи лісівництва.
12	**Грабово-дубові ліси *(Carpineto (betuli)–Querceta (roboris)***	**G1.A1**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі дуба звичайного. Перехід на вибіркову систему ведення лісового господарства.

13	**Скельно-дубово–пухнасто-липові ліси *(Querceto (petraeae)–Tilieta (tomentosae)***	**G1.7C4**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння; проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба та липи. Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркових санітарних рубок. Рекомендується проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба та липи. Рекомендувати до приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони НПП, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркової санітарної рубки. Рекомендується проведення заходів із сприяння природному поновленню та створення часткових культур. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
14	**Липово–пухнасто-липові ліси (Tilieta (tomentosae et platyphyllae)**	**G1.7C4**	Аналогічний до наведеного вище**.	Аналогічний до наведеного вище.	Аналогічний до вище наведеного.
15	**Сіро-вільхові ліси *(Alneta (incanae)***	**G1.1214**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення вибіркової санітарної рубки, заходів із сприяння природному поновленню та	Потребують режиму регульованої заповідності, спрямованого на збереження природної структури ценозу.

				створення оптимальних умов для відновлення та росту бузку угорського.	
16	**Скельно-дубові ліси (з участю дуба Далешампі) *(Querceta (petraeae–dalechampii)***	**G1.87**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на відновлення у складі дуба Далешампі (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів). Рекомендувати переведення в категорії заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності; Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на відновлення у складі дуба Далешампі (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарнірубки, рубки, пов'язані з реконструкцією похідних деревостанів). Старовікові насадження з участю дуба Далемшпі різного віку за межами ПЗФ рекомендувати переведення до різних категорій ПЗФ.
17	**Скельно-дубові ліси *(Querceta (petraeae)***	**G1.87**	Аналогічний до наведеного вище**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на природне відновлення дуба скельного (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з	Допускається традиційний режим лісокористування, щозабезпечує природне поновлення дуба скельного. Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, що сприяють природному відновленню корінних цено-

				реконструкцією малоцінних молодняків та похідних деревостанів, сприяння природному поновленню, створення часткових культур).	зів (рубки догляду слабкої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних та похідних деревостанів, сприяння природному поновленню, створення часткових лісових культур).
18	**Біло-ясенево–скельно-дубові ліси *(Fraxineto (orni)–Querceta (petraeae)***	**G1.87**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяються господарські заходи, спрямовані на підтримання стабільності ценозу, природного поновлення головних порід у його складі. Рекомендувати до приєднання (за оптимального розташування) до територій природних заповідників, переведення до заповідних зон НПП, у заповідні урочища.	Потребують режиму обмеженого лісокористування, що не призводить до зменшення частки едифікаторних видів та скорочення ареалу. Найбільш цінні і збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведенняв різні категорії ПЗФ.
19	**Ялицево–скельно-дубові ліси *(Abieto (albae)–Querceta (petraeae)***	**G1.87**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, санітарних вибіркових рубок, реконструктивних та лісовідновних заходів, спрямованих на утримання в	Потребують обмеженого режиму господарювання. Дозволяється проведення рубок догляду середньої та низької інтенсивності, вибіркових санітарних рубок, реконструктивних та

				складі головних порід. Рекомендувати найбільш збережені ділянки (за оптимального розташування) приєднувати до територій природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників і НПП, у заповідні урочища.	лісовідновних заходів (створення часткових лісових культур, сприяння природному поновленню тощо), спрямованих на утримання у першому ярусі головних порід та створення оптимальних умов для їх поновлення.
20	**Яворові ліси *(Aceretum (pseudoplatani)***	**G1.A464**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду, вибіркових санітарних рубок, заходів із сприяння природному поновленню, спрямованих на бажане співвідношення деревних порід у складі. Перехід на вибіркову систему ведення лісового господарства і наближеного до природи лісівництва. Рекомендувати найкращі ділянки для приєднання до територій існуючих заповідників, буферних зон біосферних заповідників, заповідних зон національних та регіональних природних парків, у заповідні урочища.	Допускається традиційний режим господарювання, спрямований на збереження ускладі насаджень явора всіх вікових груп. Рекомендувати окремі ділянки з наявним різновіковим підростом явора для переведення в категорії ПЗФ різного рівня. Потребують режиму регульованого заповідання. Дозволяється заготівля насіння. Якщо виділ не належить до складу ПЗФ, доцільним є надання йому статусу природно-заповідного об’єкта відповідної категорії.

21	**Буково-ясенево-яворові ліси *(Fageto (sylvaticae) Fraxineto (excelsioris)-Acereta (pseudoplatani)***	**G1.A464**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Аналогічний до наведеного вище.	Допускається традиційний режим господарювання, спрямований на збереження у складі насаджень явора й ясена всіх вікових груп. Окремі ділянки з наявним різновіковим підростом явора та ясена за межами ПЗФ рекомендувати для переведення до категорій ПЗФ.
Крим					
22	**Високо-ялівцеві ліси *Junipereta excelsioris***	**G3.93**	Дотримання режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, протипожежні заходи та попереджувальні заходи. Рекомендувати в разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони НПП, заповідні урочища.	Традиційний режим господарювання, що не призводить до погіршення стану лісів та зменшення їх площі; лісовідновні заходи за принципами наближеного до природи лісівництва; протипожежні заходи, біологічні заходи проти шкідників та хвороб.
23	**Пухнасто-дубово–високо-ялівцеві**	**G3.93**	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу:	Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню,

	ліси *(Querceto (pubescentis) Juniperetum (excelsae)*			сприяння природному поновленню (підсів), рубки догляду низької інтенсивності, спря- мовані на часткове усунення конкурентних порід та агресивних інтродукованих видів; вибіркові санітарні рубки (сухостій, вражені хворі та фаутні дерева), протипожежні заходи та попереджувальні заходи проти шкідників та хвороб.	створення піднаметових і часткових культур, рубки догляду низької інтенсивності, спрямовані на часткове усунення конкурентних порід. Перехід на вибіркову систему ведення лісового господарства і наближеного до природи лісівництва.
24	**Суничниково–високоялівцеві ліси *(Arbuteto (andrachnis) –Junipereta (excelsae)***	**G3.93**	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
25	**Високоялівцеві–суничникові ліси *(Junipereto (excelsae)–Arbuteta (andrachnis***	**F6.2**	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.

26	**Фісташковисокоялівцеві ліси *(Pistacieto (muticae) Junipereta (excelsae)***	**G3.93**	Аналогічний режим до наведеного вище**	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
27	**Вонючоялівцеві ліси *(Junipeta foetidissima)***	**G3.94**	Дотримання режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються господарські заходи, спрямовані на збереження фітоценозу: сприяння природному поновленню, протипожежні заходи та попереджувальні заходи. Рекомендувати у разі можливості приєднання до територій природних заповідників, переведення у заповідні зони НПП, заповідніурочища.	Традиційний режим господарювання, що не призводить до погіршення стану лісів та зменшення їх площі; лісовідновні заходи за принципами наближеного до природи лісівництва; протипожежні заходи, біологічні заходи проти шкідників та хвороб.
28	**Червоноялівцеві ліси *(Junipeta oxycedrus)***	**G3.99**	Аналогічний режим до наведеного вище**	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.
29	**Кримськососновіліси *(Pineta***	**G3.565**	Дотримання режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлень та	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення рубок

	(pallasianae)			прочищень низької та середньої інтенсивності, проведення вибіркових санітарних рубок; протипожежні та профілактичні заходи з попередження розвитку шкідників та хвороб.	догляду та вибіркових санітарних рубок.
30	**Пухнасто-дубово–кримськосо снові ліси *(Querceto (pubescentis) - Pineta (pallasianae)***	**G3.565**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та прочищення низької та середньої інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки, сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи з попередження розвитку хвороб та шкідників. Рекомендувати найбільш цінні ділянки за умови сприятливого їх розташування до переведення в заповідні зони НПП, заповідні урочища.	Рекомендується традиційний режим збалансованого природокористування (рубки догляду низької та середньої інтенсивності, санітарні та протипожежні заходи, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових та піднаметових культур дуба пухнастого. Перехід на вибіркову систему ведення лісового господарства і наближеного до природи лісівництва.
31	***Скельно-дубово–кримсько-соснові ліси (Querceto (petraeae)–***	**G3.565**	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище.

	Pineta (pallasianae)				
32	***Східно-грабово–кримсько-соснові ліси (Carpineto (orientalis) – Pineta (pallasianae)***	**G3.565**	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Дозволяється проведення рубок догляду низької інтенсивності, а також вибіркові санітарні рубки. Доцільно виділення лісових генетичних резерватів з метою збереження генофонду.
33	**Кохасоснові *Pineta (kochianae)***	**G3.4EX**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та прочищення в молодняках, а також вибіркові санітарні рубки, заходів із сприяння природному поновленню, протипожежні та профілактичні заходи.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, а також вибір кові санітарні рубки, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових культур, протипожежні та профілактичні заходи.
34	**Станкевича - соснові ліси *(Pineta (stankewiczii))***	**G3.75X1**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення освітлення та прочищення в молодняках, а також вибіркові санітарні рубки, заходів із сприяння природному	Потребують режиму регульованої заповідності; дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, а також вибір кові санітарні

				поновленню, протипожежні та профілактичні заходи.	рубки, заходи із сприяння природному поновленню, створення часткових культур, протипожежні та профілактичні заходи.
35	**Східно-грабово–пухнасто-дубові ліси *(Carpineto (orientalis)-Querceta (pubescentis)***	**G1.738**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивнос ті та вибіркових санітарних рубок, проведення заходів зі сприяння природному поновленню, створення часткових культур дуба пухнастого. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в заповідні урочища.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення у насадженні частки дуба пухнастого та скорочення ареалу цих лісів. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насадження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в ПЗФ різного рівня.
36	**Скельнодубові ліси (*Querceta (petraeae))***	**G1.A7**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивнос ті та вибіркових санітарних рубок, проведення заходів із сприяння природному	Дозволяється традиційний режим господарювання, що не призводить до зменшення у насадженні частки дуба та деградації ареалу цих лісів. Рекомендувати найбільш цінні старовікові насад-

				поновленню. Перехід на вибіркову систему ведення лісо вого господарства і наближеного до природи лісівництва.	ження з наявним і життєздатним поновленням дуба різного віку до переведення в ПЗФ різного рівня.
37	**Фісташкові *(Pistacieta (muticae)***	**G1.7CX**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення заходів із сприяння природному поновленню фісташки, створення часткових лісових культур.	Дозволяється проведення лісогосподарських заходів, спрямованих на збереження та розширення ареалу.
38	**Пухнасто-дубово-фісташкові ліси *(Querceto (pubescentis) Pistacieta (muticae)***	**G1.7CX**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню дуба та фісташки, регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану лісів.	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та зменшення площі їх ділянок.
39	**Кримські гірські стрічкові вільхові ліси (*Alnetea glutinosa)***	**G1.127X**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню вільхи, регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню.	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та скорочення площі їх ділянок.

40	**Стевено-кленові ліси *(Acereta stevenii)***	**G1.A47X**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Дозволяється проведення регульованих заходів із сприяння природному поновленню клена, регулювання конкурентного впливу рубками догляду слабкої інтенсивності, сприяння природному поновленню, заходи щодо поліпшення санітарного стану лісів.	Дозволяється проведення системи лісогосподарських заходів, що не призводять до зменшення у складі головних порід та скорочення площі їх ділянок.
			Полісся		
41	**Соснові ліси *(Pineta (sylvestris)*:** 1) соснові ліси родо-дендрові; 2) перестійні типові ліси (зелено-мохові, чор-ничеві); 3) сосняки лишайникові	**G3.4 G3.B4**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок середньої та низької інтенсивності, вибіркових санітарних рубок, сприяння природному поновленню та створення часткових і піднаметових культур, проти-пожежних та санітарних заходів з попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників. Найбільш цінні ділянки з наявністю рододендрона рекомендується (за оптимального розташування) приєднувати до територій існуючих природних заповідників, переводити у	Дозволяється традиційний режим господарювання, що суттєво не змінює структуру ценозів і не призводить до зменшення участі рододенд-рона та зменшення його аре-алу. Найбільш цінні і збережені ділянки за межами ПЗФ рекомен-дувати до переведення в різні категорії ПЗФ.

				заповідні зони НПП, у заповідні урочища.	
42	**Ялиново–пухнасто-березово–соснові ліси *(Piceeto (abietis)–Betuleto (pubescentis) – Pineta (sylvestris)***	**G.3.4**	Аналогічний режимдо вище наведеного**.	Дозволяється регульований режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної і вікової структури насаджень. Дозволяється проведення протипожежних та профілактичних заходів з метою попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників, заходи з природного поновлення хвойних порід.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної й вікової структури. Найбільш цінні та збережені ділянки рекомендується переводити до категорій ПЗФ різного рівня.
43	**Ялиново–вільхово–соснові ліси *(Piceeto (abietis)–Alneto (glutinosae) –Pineta (sylvestris)***	**G1.52**	Аналогічний режим до вище наведеного**	Дозволяється регульований режим господарювання, що сприяє збереженню складної породної і вікової структури насаджень. Дозволяється проведення профілактичних заходів з метою попередження виникнення вогнищ хвороб та шкідників, заходи з природного поновлення хвойних порід.	Аналогічний режим до наведеного вище.
44	**Ялинові ліси (*Piceeta (abietis)*)**	**G3.A1**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення смере-	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється традиційний режим господарювання, що не

				ки місцевого походження; проведення заходів із сприяння природному поновленню.	призводить до зменшення участі у складі насаджень головних порід та скорочення ареалу.
45	**Сфагново-ялинові заболочені ліси (Sphagneto-Piceeta (abies))**	**G3.E6**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприят ливих умов для росту смереки.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту смереки. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ.
46	**Пухнасто-березові (*Betuleta (pubescens*) лісові болота**	**G3.EX**	Потребують режиму суворої заповідності**. Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму на суміжних територіях.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту берези. Можливе про ведення заходів, спрямованих на відновлен ня порушеного гідрорежиму.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту берези. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорій об'єктів ПЗФ. Можливе проведення заходів, спрямованих на відновлення порушеного гідрорежиму.

			Лісостеп		
47	**Соснові ліси *(Pineta (sylvestris)*** - перестійні	**G3.42**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяються лісогосподарські заходи низької інтенсивності, спрямовані на підтримку стійкості ценозів та природне їх від новлення. Окремі ділянки, найменш зачеплені процесами всихання, можуть рекомендуватися до переведення в заповідні зони НПП, у заповідні урочища.	Допускається традиційний режим господарювання, орієнтований на природне від новлення ценозів. Дозволяється проведення санітарнихрубок, створення часткових та суцільних культур, сприяння природному поновлен ню головної породи.
48	**Буково–соснові ліси Розточчя, Гологір та Вороняків *(Fageto (sylvaticae)-Pineta (sylvestris)***	**G3.42**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення головних порід; проведення заходів із сприяння природному поновленню по периметру ділянок. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення головних порід.	Дозволяється традиційний режим господарювання, що забезпечує відновлення корінних ценозів природним шляхом або обмеженими лісокультурними заходами (часткові лісові культури, сприяння природному поновленню).
49	**Дубові перестійні ліси *(Querceta***	**G1.7.A**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду,	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на відновлення ценозів, головним чином,

	roboris)			спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба.	природним шляхом. Найбільш цінні перестійні насадження з наявністю різновікового підросту головної породи рекомендувати для переведення в об'єкти ПЗФ різного рангу.
50	**Грабово–дубові перестійні ліси *(Carpineto (betuli)–Querceta (roboris)***	**G1.7.A**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду та реконструктивних заходів, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони НПП, заповідні урочища.	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на утримання у складі насадження панівного становища дуба. Дозволяється проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш збережені ділянки рекомендувати для переведення у ПЗФ різного рівня.
51	**Грабово–ясенево–дубові**	**G1.A1**	Аналогічний до вищенаведеного**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на утримання у

	перестійні ліси ***(Carpineto (betuli)– Fraxineto (excelsioris) -Querceta (roboris)***			та реконструктивних заходів, спрямованих на поліпшення умов росту та розвит- ку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба та ясена та створення при потребі часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш цінні ділянки можуть (за умови зручного розташування) приєднуватися до територій природних заповідників, переводитися у заповідні зони НПП, заповідні урочища.	складі насадження панівного становища дуба. Дозволяється проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба та ясена, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба і ясена та створення при потребі часткових і піднаметових культур дуба. Найбільш збережені ділянки рекомендувати для переведення у ПЗФ.
			Степ		
52	**Крейдяно-сосновіліси** ***(Pineta cretaceae)***	**G3.42X**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення, проведення заходів із сприяння природному поновленню, вибіркових санітарних рубок, протипожежних заходів. Рекомендувати переведення в категорії те риторій заповідних зон національних та	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та живців для подальшого відтворення, проведення заходів із сприяння природному поновленню, вибіркових санітарних рубок, протипожежних заходів. Рекомендувати найбільш цінні ділянки для переведен

				регіональних природних парків, у заповідніурочища.	ня в категорії ПЗФ різного рівня.
53	**Дубово–крейдяносо сновіліси *(Querceto (roboris)–Pinetum (cretaceae) cotinosum***	**G3.42X**	Аналогічний режим до наведеного вище**.	Аналогічний режим до наведеного вище.	Аналогічний режим до наведеного вище
54	**Соснові перестійні ліси *(Pineta (sylvestris)***	**G3.423**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Допускається традиційний режим господарювання, орієнтований на природне відновлення ценозів. Дозволяється проведення санітарних рубок, створення часткових та суцільних культур, сприяння природному поновленню.	Найбільш старі і унікальні насадження природного походження доцільно переводити до різних видів ПЗФ.
55	**Дубові ліси *(Querceta roboris)* Старовікові природного походження.**	**G1.22 G1.7A1 22 4**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують регульованого режиму заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду, спрямованих на поліпшення умов росту та розвитку дуба, вибіркових санітарних рубок; проведення заходів із сприяння природному поновленню та	Рекомендується традиційний режим господарювання, спрямований на відновлення ценозів, головним чином, природним шляхом. Найбільш цінні перестійні насадження з наявністю різновікового підросту головної породи рекомендувати для

				створенню часткових і піднаметових культур дуба.	переведення в об'єкти ПЗФ різного рангу.
56	**Пухнасто-дубові ліси *(Querceta (pubescentis)***	**G1.7A1 22 2**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької інтенсивності та вибіркової санітарної рубки, проведення заходів із сприяння природному поновленню дуба пухнастого. Рекомендувати найбільш цінні ділянки (за оптимального розташування) для переведення в заповідні зони національних природних та регіональних парків, у заповідні урочища.	Потребують обмеженого режиму користування. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркової санітарної рубки, проведення заходів із сприяння природному поновленню та створенню часткових лісових культур, протипожежні заходи. Рекомендувати найбільш цінні та старі ділянки лісу для переведення в об'єкти ПЗФ різного рівня.
57	**Дніпровсько-березові ліси *(Betuleta (borysthenicae)***	**G1.91X**	Потребують режимусуворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту берези. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони НПП, у заповідні	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення берези. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в

				урочища.	ПЗФ.
58	**Осиково–дніпровсько-березові ліси *(Populeto (tremulae) – (borysthenicae)***	**G1.91X G1.41**	Аналогічний до вище наведеного**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових сані- тарних рубок, спрямованих на утримання в складі берези дніпровської та створення сприятливих умов для її поновлення.	Аналогічний до наведеного вище.
59	**Дубово–дніпровсько-березові ліси *(Querceto (roboris)– Betuleta (borysthenicae)***	**G1.91X**	Аналогічний до вищенаведеного**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркові санітарні рубки для створення сприятливих умов для поновлення і росту дуба та берези.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба і берези.
60	**Вербові ліси (з *Salixalba, S. fragilis, S. xrubens*)**	**G1.11**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Допускається регулювання складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному по новленню та створення часткових куль тур з метою відновлення корінних асоціацій.	Традиційний режим господарювання, спрямований виведення та утримання в першому ярусі верби.
61	**Вербово-**	**G1.11**	Потребують режиму	Допускається регулювання	Традиційний режим господа-

	тополеві ліси (*Saliceto-Populeta (alba*)		суворої заповідності.	складу порід рубками догляду низької та середньої інтенсивності, сприяння природному поновленню та створення часткових культур з метою відновлення корінних асоціацій.	рювання, спрямований на виведення та утримання в першому ярусі верби та тополі.
62	**Ясенево-чорновільхові незаболочені ліси (*Fraxineto – Alneta)***	**G1.21**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та проведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту ясена та вільхи.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту ясена та вільхи.
63	**Заболочені чорновільхові ліси (*Alnetea glutinosae*)**	**G1.41**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту вільхи. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони НПП, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення вільхи. В умовах степової зони – традиційний режим господарювання з метою виведення та утримання в першому ярусі вільхи чорної.
64	**Заболочені**	**G1.42**	Потребують режиму	Потребують режиму суворої	Потребують режиму суворої

	дубові ліси (Querceta roboris)		суворої заповідності**.	заповідності. Дозволяється заготівля насіння та про ведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту дуба.	заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту дуба. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення в різні категорії об'єктів ПЗФ.
65	**Скумпієво-скельно-дубові ліси *Cotineto (coggigriae) Querceta (petreae)***	**G1.7A1 X X**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння та про ведення рубок догляду для створення сприятливих умов для росту дуба.	Потребують режиму суворої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, комплекс заходів щодо поліпшення умов росту дуба. Ділянки за межами ПЗФ рекомендуються для переведення до ПЗФ.
66	**Кизилово-скельно-дубові ліси C*orneto (mas) - Querceta (petreae)***	**G1.7A1 X X**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту дуба. Рекомендува ти (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони НПП, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різні категорії ПЗФ.

67	**Липові ліси на схилах (*Tilieta cordati)***	**G1.A5**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту липи. Рекомендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій НПП, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення липи.
68	**Дубово-соснові освітлені ліси (*Querceto (roboris)-Pineta (sylvestris*)**	**G4.7**	Потребують режиму суворої заповідності**.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється заготівля насіння, проведення рубок догляду та вибіркових санітарних рубок для створення сприятливих умов для росту дуба та сосни. Ре комендувати (за умови зручного розташування) до приєднання до територій природних парків, переведення у заповідні зони НПП, у заповідні урочища.	Потребують режиму регульованої заповідності. Дозволяється проведення рубок догляду низької та середньої інтенсивності, вибіркових санітарних рубок для поліпшення умов росту та відновлення дуба та сосни. Найбільш збережені ділянки за межами ПЗФ рекомендувати до переведення в різних категорій ПЗФ.

** Відповідно до Закону України “Про природно-заповідний фонд України”, на територіях природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків, а також заповідних урочищ можуть здійснюватися заходи, спрямовані на збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, а також протипожежні і санітарні заходи.

ДОДАТОК 7

Режим та природоохоронні заходи щодо збереження і відновлення цінних природних комплексів лісових екосистем залежно від категорій об'єктів природно-заповідного фонду України

№	Категорії об'єктів природно-заповідного фондуУкраїни та їх фун-кціональні зони	Категорії природоохо-ронних територій МСОП	Природоохоронні заходи щодо збереження та відновлення цінних природних комплексів лісових екосистем	Рубки, які можуть застосовуватися для відновлення цінних природнихкомплексів лісових екосистем
1	Природні заповідники	Категорія Ia: природний резерват суворої охорони (*частково, в окремих частинах території*) Категорія Ib: природна територія (*більшість природних заповідниківна більшості їх*	На території природних заповідників, заповідних зон біосферних заповідників, національних природних парків і регіональних ландшафтних парків **забороняється** будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкі дливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме: будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю природних заповідників, розведення вогнищ, влаштування місць відпочинку населення, стоянка транспорту, а також проїзд і прохід	**Забороняється** проведення рубок головного користування та всіх видів поступових та суцільних рубок, ліквідація захаращеності; вирубування лісових плодових, дуплястих, сухостійних та інших фаутних дерев, дерев із діаметром пня (у місці кореневої шийки) більше 60 см; дерев, що є місцем гніздування птахів, навколо дерев, що є місцем гніздування птахів у випадку гніздування хижих птахів,

		територій)	сторонніх осіб, прогін свійських тва рин, пересування механічних транспортних засобів, за винятком шляхів загального користування, лісосплав, проліт літаків та вертольотів нижче 2000 метрів над зем лею, подолання літаками звукового бар'єру над територією заповідника та інші види штучного шумового впливу, що перевищують установлені нормативи; геологорозвідувальні роботи, розробка корисних копалин, порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, руйнування геологічних відслонень, застосування хімічних засобів, усі види лісокористування, а також заготівля кормових трав, лікарських та інших рослин, квітів, насіння, очерету, випасання худоби, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів; мисливство, рибальство, туризм, інтродукція нових ви дів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науково обґрунтовану ємність угідь, збирання	занесених до Червоної книги України (радіусом 500 метрів), та чорного лелеки (радіусом 1000 ме трів), токовищ глухарів, тетеруків (радіусом 300 метрів). **Допускається**: виконання відновлюваль них робіт на землях з порушеними корінними при родними комплексами, а також збереження та відновлення рослинних угру повань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо; здійснення проти-пожежних і санітарних захо дів, що не порушують режиму заповідника
2	Заповідні зони біо-сферних заповідників	Категорія Ia: природний резерват суворої охорони (здебільшого) Категорія Ib: природна територія (в окремих випадках і на невеликих територіях)		
3	Заповідні зони національних природних парків	Категорія Ia: природний резерват суворої охорони (*здебільшого*) Категорія Ib: природна територія (*в окремих випадках і на невеликих територіях*)		
4	Заповідні зони	У разі виділення		

	регіональних ландшафтних парків	на основі об’єктів ПЗФ можуть відповідати категоріям III та IV	колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень. Для збереження і відтворення корінних природних ком плексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у природному заповіднику відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів **допускається**: виконання відновлювальних робіт на землях з порушеними корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів заповідника внаслідок антропогенного впли ву – відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо у відповідності з менеджмент-планами й науковими рекомендаціями, що мають бути розроблені для кожної конкретної території; здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму заповідника; спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед	
5	Заповідні урочища - лісові - степові - болотні	Згідно із законодавством мали б відповідати категоріям Іа або Ib Реально відповідають категоріям III, IV або V		

			заповідником завдань; збір колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами довгострокових стаціонарних наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи. Проектом організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів може бути передбачено виділення земельних ділянок для задоволення господарських потреб заповідника та його працівників у сіножатях, випасах, городах та паливі відповідно до встановлених нормативів. Проекти організації території природних заповідників та охорони їх природних комплексів розробляються спеціалізованими проектними організаціями і затверджуються центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища. У разі термінової необхідності за рішенням науково- технічної ради природного заповідника на території природного заповідника можуть проводитися заходи, спрямовані на охорону природних комплексів, ліквідацію наслідків аварій, стихійного лиха,	

			не передбачені Проектом організації території природного заповідника та охорони його природних комплексів. Для ліквідації наслідків аварій та стихійного лиха, в результаті яких виникає пряма загроза життю людей чи знищення заповідних природних комплексів, особливо термінові заходи здійснюються за рішенням дирекції природного заповідника. **Забороняється** проведення рубок головного користування та всіх видів поступових та суцільних рубок, вирубування дуплястих дерев, а також добування піску та гравію в річках та інших водоймах у заповідних зонах біосферних заповідників, НПП і регіональних ландшафтних парків.	
6	Буферна зона біосферного заповідника	Категорія IV (*здебільшого*), але в окремих випадках має багато спільного з категорією II, окремі ділянки можуть відповідати за режимом	Природоохоронні заходи щодо збереження цінних при родних комплексів лісових екосистем в буферній зоні визначаються Проектом організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів, і проводяться за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та погодженням науково-технічною радою біосферного заповідника.	**Дозволяються** всі види рубок згідно з Проектом організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів, і проводяться за дозволами центрального органу вико-навчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та погодженням нау ково-технічною радою

		категоріям III та V		біосферного заповідника.
7	Зона стаціонарної рекреації національного природного парку	Не відповідає жоднійкатегорії. Умовно можна знайти певні риси з категоріюVI	**Дозволяється** розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку відпо відно до Проекту організації території національного чи регіонального природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів. **Забороняється** будьяка діяльність, яка призводить або може призвести, за висновками державної екологічної експертизи, до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території національного чи регіонального природного парку	**Забороняється** вирубування дерев та здійснення інших заходів з поліпшення санітарного стану лісів навколо місць гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України (радіусом 500 метрів), та чорного лелеки (радіусом 1000 метрів), токовищ глу харів, тетеруків (радіусом 300 метрів), дерев, що є місцем гніздування інших птахів, плодових лісових дерев. Дозволяються всі види рубок крім суцільних, приземлення аварійно-небезпечних дерев, якщо вони становлять загрозу відвідувачам
8	Зона стаціонарної рекреації регіональ-ного ландшафт-ного парку	Не відповідає жодній з категорій МСОП		
9	Зона регульованої рекреації національ-ного природного	Категорія II. Окремі ділянки, що є об'єктами ПЗФ можуть відповідати категоріямIII та	**Дозволяється** короткостроковий відпочинок та оздоров лення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ят них місць, влаштування та відповідне обладнання тури стичних маршрутів і екологічних стежок, відповідно до Проекту організації території національ-	**Забороняються** рубки лісу головного користування. Забороняється вирубуван ня дерев та здійснення інших заходів з поліпшення санітарного стану лісів навколо

	парку	IV	ного чи регіонального природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів. **Забороняються** рубки лісу головного користування, промислове рибальство й промислове добування мисливських тварин, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони. Забороняється будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести, за висновками державної екологічної експертизи, до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території національного чи регіонального природного парку.	місць гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України (радіусом 500 метрів), та чорного лелеки (радіусом 1000 метрів), токовищ глухарів, тетеруків (радіусом 300 метрів), дерев, що є місцем гніздування інших птахів, плодових лісових дерев. **Дозволяється** інші види і способи рубок крім суцільних, приземлення аварійно небезпечних дерев, якщо вони становлять загрозу відвідувачам у межах туристичних маршрутів і екологічних стежок відповідно до Проекту організації території НПП, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів.
10	Зона регульованої рекреації регіональ-ного ландшафтного парку	РЛП відповідають категоріям V – охоронний ландшафт (пейзаж)/морський пейзаж та VI – охоронна територія зі сталим використанням природних ресурсів. Окремі ділянки, що є об'єктами ПЗФ можуть відповідати категоріям III та IV		
11	Зона антропогенних ландшафтів біосферного	Категорія VI, частково – категорія V	**Дозволяється** традиційне землекористування, лісокорис тування, водокористування, рекреаційне використання та інші види господарської діяльності (у тому числі	**Дозволяється** традиційне лісокористування, та інші види господарської діяльності (у тому числі вибіркові,

	заповідника		вибіркові, поступові і вузьколісосічні рубки головного користування), визначені Проектом організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів, за дозволами центрального органу виконав чої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та погодженням науково-технічною радою біосферного заповідника. Включає традиційні місця поселення. **Не допускається** розвиток нетрадиційних видів господарської та іншої діяльності.	поступові і вузьколісосічні рубки головного користування), визначених Проектом організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів, за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколиш нього природного середовища та погодженням науково-технічною радою біосферного заповідника.
12	Господарська зона національного природного парку	Умовно відповідає категорії VI. Окремі ділянки, зокрема, що маютьстатус об'єктів ПЗФ інших категорій, можуть відповідати категоріям III, IV, V	**Дозволяється** господарська діяльність, що спрямована на виконання покладених на національний природних парк завдань відповідно до Проекту організації території національного чи регіонального природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та погодженням науково-технічною радою національного чи регіонального природного парку. У межах населених пунктів, об'єктів комунального призначення парку, включених	**Дозволяються** всі види рубок, згідно з чинним законодавством крім суцільних (в т.ч. санітарних) відповідно до Проекту організації території національного чи регіонального природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, за дозволами центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього при-

			до складу господарської зо ни національного природного парку, дозволяється господарська діяльність з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища. У межах земель природних комплексів лісових екосистем інших землевласників та землекористувачів, включених до складу господарської зони національного природного парку, дозволяється господарська діяльність, у тому числі вибіркові, поступові і вузьколісосічні рубки головного користування, з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища за дозволами центрального органу виконавчої вла ди в галузі охорони навколишнього природного середовища, за погодженням його регіональних підрозділів, а також адміністрацією та науково-технічною радою наці онального чи регіонального природного парку. **Забороняється** будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести, за висновками державної екологічної експертизи, до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території	родного середовища та погодженням науково- техніч-ною радою національного чи регіонального природного парку. **Забороняються** рубки, якщо вони призводять або можуть призвести до погі ршення стану навколишнього природ-ного середовища та/або зниження рекреаційної цінності території національ-ного чи регіонального природного парку.

			національного чи регіонального парку.	
13	Заказники - ландшафтні - лісові - ботанічні - загально-зоологічні - орнітологічні - ентомологічні - іхтіологічні - гідрологічні -загально-геологічні - палеонто-логічні - карстово-спелеологічні та ін.	Категорія IV – територія для активного збереження типу оселища або природного виду. Заказники, створені для збереження об'єктів неживої природи більше відповідають категорії III.	**Забороняється** будівництво об'єктів, господарських заходів, що, за висновками державної екологічної експер тизи, змінюють вигляд місцевості. Господарські заходи, не заборонені режимом території заказника, можуть проводитись за клопотанням користувача природно-заповідного фонду, з дозволу центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища. Для збереження і відтворення рідкісних рослинних угруповань, корінних деревостанів допускається: виконання відповідних відновлюваних робіт, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів внаслідок антропогенного впливу – відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення цих рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин, які зникають, тощо; здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму лісового заказника; спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед заказникомзавдань; збір колекційних та інших	Для збереження і відтворення рідкісних рослинних угруповань, корінних деревостанів **допускається:** реалізація заходів, спрямованих на збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин, які зникають, тощо у відповідності з менеджмент-планами й науковими рекомендаціями, що мають бути розроблені для кожного конкретного об'єкта; здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму лісового заказника. Можуть проводитися заходи (у т.ч. рубки), спря мовані на ліквідацію нас лідків аварій, стихійного лиха та в інших цілях.

			матеріалів, проведення екологічної освітньо-виховної роботи. В разі термінової необхідності за користувача природно-заповідного фонду, з дозволу центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища на території лісового заказника можуть проводитися заходи, спрямовані на ліквідацію нас лідків аварій, стихійного лиха та в інших цілях. **Дозволяються** господарські заходи, не заборонені режи мом території заказника, за клопотанням користувача природно-заповідного фонду, з дозволу центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища.	
14.	Пам'ятки природи: - комплексні ботанічні - зоологічні - гідрологічні - геологічні	Категорія III – природний пам'ятник або феномен, однак, в Україні є досить великі пам'ятки природи, що можуть розглядатися як об'єкти	**Дозволяються** господарські заходи, за клопотанням користувача природно-заповідного фонду, з дозволу центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища. **Забороняється** будь-яка діяльність, що за висновками державної екологічної експертизи загрожує збереженню пам'яток природи, або призводить до деградації чи змі ни первісного їх стану.	**Забороняється** вирубування окремих дерев і чагарників

		категорії Ib або категорії IV		
15.	Пам’ятки природи: - пралісові	Категорія Ia	Забороняються будь-які заходи, що можуть плинути на стан пралісової екосистеми та природній перебіг еколо гічних процесів. Допускаються заходи, пов’язані з про веденням наукових досліджень пралісових екосистем, навчальною та еколого-просвітницькою діяльністю, за умови, що вони не впливають негативно на природний перебіг екологічних процесів.	**Забороняються** будь-які заходи
16.	Парки-пам’ятки садово-паркового мис тецтва	У деяких випадках можуть відповідати ознакам категорії V	Дозволяються господарські заходи, не заборонені режи мом, визначеним проектом утримання та реконструкції парку-пам’ятки садово-паркового мистецтва, за клопотанням користувача природно-заповідного фонду, з дозволу центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища	**Дозволяється** вирубування і посадка окремих дерев і чагарників відповідно до мети утворення об’єкту

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т.Л., Онищенко В.А., Клестов М.Л. та ін. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації. К. : Б.В., 2001. 59 с.
2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text
3. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text
4. Лісовий кодекс України: [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3852-12
5. Онищенко В. А. Оселища України за класифікацією EUNIS. К. : Фітосоціоцентр, 2016. 56 с.
6. Попович С. Ю. Природно-заповідна справа : навчальний посібник. К. : Арістей, 2007. 480 с.
7. Правила поліпшення якісного складу лісів, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. №724. [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF#Text
8. Про зникаючі природні оселища, що потребують спеціальних заходів для їх збереження. Резолюція № 4 (1996) Бернської конвенції зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] URL : https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Rezoliutsiia-4-1996-ponovlennia-2019-oselyshcha.pdf
9. Про перелік видів, що потребують спеціальних заходів для їх збереження. Резолюція № 6 (1998) Бернської конвенції зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] URL : https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Rezoliutsiia-6-1998-ponovlennia-2011-vydy.pdf
10. Санітарні правила в лісах України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. №555 [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF#Text
11. Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л.С. Лісівництво : підруч. К. : Арістей, 2008. 544 с.
12. Червона книга України [Електронний ресурс] URL : https://redbook-ua.org/#google_vignette

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т.Л., Онищенко В.А., Клестов М.Л. та ін. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації. К. : Б.В., 2001. 59 с.
2. Довідник лісовпорядника / В.А. Мостепанюк, О.В. Тарасевич, В.С. Ейсмонт, В.С. Вишневський. Житомир : ВО «Укрдержліспроект», 2016. 582 с.
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text
4. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт ВР України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text
5. Лісовий кодекс України: [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт ВРади України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3852-12
6. Онищенко В. А. Оселища України за класифікацією EUNIS. К. : Фітосоціоцентр, 2016. 56 с.
7. Попович С. Ю. Природно-заповідна справа : навчальний посібник. К. : Арістей, 2007. 480 с.
8. Правила поліпшення якісного складу лісів, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. №724. [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF#Text
9. Про зникаючі природні оселища, що потребують спеціальних заходів для їх збереження. Резолюція № 4 (1996) Бернської конвенції зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] URL : https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Rezoliutsiia-4-1996-ponovlennia-2019-oselyshcha.pdf
10. Про перелік видів, що потребують спеціальних заходів для їх збереження. Резолюція № 6 (1998) Бернської конвенції зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] URL : https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Rezoliutsiia-6-1998-ponovlennia-2011-vydy.pdf
11. Санітарні правила в лісах України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. №555 [Електронний ресурс] Джерело: офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF#Text
12. Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л.С. Лісівництво : підруч. К. : Арістей, 2008. 544 с.
13. Червона книга України [Електронний ресурс] URL : https://redbook-ua.org/#google_vignette

Навчально-методичне видання

Гетьманчук Анатолій Іванович
Кичилюк Олександр Володимирович
Кислюк Катерина Леонідівна
Войтюк Василь Петрович
Андреєва Валентина Вікторівна
Шепелюк Марія Олександрівна

ЛІСОЗАПОВІДНА СПРАВА

Методичні рекомендації
до практичних робіт

Друкується в авторській редакції